

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1902.   Andra Kammaren.   N:o 41.

Lördagen den 3 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 26 nästlidne april förda protokoll.

§ 2.

Föredrogs, men blef åter bordlagdt Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 34.

§ 3.

Konstitutionsutskottets memorial n:o 5, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut vid behandling af utskottets utlåtande n:o 3 i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen, föredrogs häruppå; och lemnades dervid ordet till

Herr Darin, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Då det möjligen för dem af kammarens ledamöter, som icke haft anledningen att egna särskild uppmärksamhet åt ifrågavarande ärende, icke genast framstår hvad som är innebörden af konstitutionsutskottets föreliggande memorial, skall jag i få ord angifva den.

Konstitutionsutskottet hade inkommit till kamrarne med förslag till ändrad lydelse af 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen i vissa delar. Utskottet hade framlagt förslag till ändring af ett stycke af nämnda förordning på sådant sätt, att dels en tillsats till stycket skulle göras beträffande handlingar, som angå åanstalter för sinnessjuka, lasarett eller andra sjukvårdsinrättningar intagna, dels ock att vissa delar af samma stycke skulle utgå och öfverflyttas att utgöra ett särskildt stycke. Den senare delen angick utdrag ur straffregistret. Nu inträffade, att Andra Kam-

maren förkastade förslaget i förra delen och antog det i den andra. Följden häraf skulle blifva, att, då vid nästkommande riksdag den af båda kamrarne antagna delen af ifrågavarande stycke förekommer till slutlig behandling, samtidigt föreligger i oförändrad form den förra delen af samma stycke, så att bestämelsen rörande straffregistret kommer att innehållas i två stycken af samma moment. Då detta naturligtvis icke varit kammarens afsigt, har konstitutionsutskottet föranlåtits att komma med föreliggande memorial, som följaktligen endast gäller en redaktionsfråga. Genom antagande af det förslag till lydelse af ifrågavarande styckes förra del, som konstitutionsutskottet här framlagt, blir saken ordnad på det sätt, som Riksdagen afsett.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

*Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.*

Till afgörande förelåg statsutskottets utlåtande n:o 11, angående regleringen af utgifterna under riksstatsens *tionde* hufvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Punkterna 1:o)—3:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4:o).

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 41 hade, friherre *F. C. K. Barnekow* hemställt, att Riksdagen behagade besluta att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t tacktes för Riksdagen framlägga förslag om, under hvilka villkor och till hvilket belopp föreståndarne för folkhögskolorna i riket kunde erhålla pension af staten.

Utskottet hemställde emellertid, att friherre Barnekows ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid punkten hade fogats reservation af herr *Månsson*.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lemnades på begäran ordet till:

Friherre Barnekow, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag skall först be att få till statsutskottet frambära mitt hjertliga tack för det erkännande, som statsutskottet gifvit den verksamhet, som folkhögskolorna åvägabragt inom landet. Jag vill göra kammaren uppmärksam på, att när dessa skolor för åtskilliga år tillbaka började, var det många, som voro mot dem.

Man ansåg, att de icke skulle vara lämpliga, att de skulle alstra högfärd och halfbildning m. m. Då jag tillhör styrelsen för en af rikets äldsta folkhögskolor, är det gifvet, att det för mig skall vara mycket tillfredsställande, att dessa skolor få ett sådant vitsord, då utskottet säger: »Utskottet erkänner visserligen till fullo det gagnarika arbete i folkupplysningens tjänst, som utöfas vid folkhögskolorna».

Ang. anslagen till pensions- och indragningsstaterna.
(Forts.)

Jag är tacksam för detta yttrande af statsutskottet. Och det kan väl hända, att det finnes en och annan röst i landet, som ännu upphäver sig mot dessa skolor, men i allmänhet tror jag, att de vunnit mycket stort förtroende.

Men sedan utskottet lemnat dessa skolor ett sådant vitsord, kommer ett »men». Det heter nemligen: »men kan icke finna dessa skolors nuvarande ställning vara sådan, att pension bör genom statens medverkan beredas föreståndarne».

Ja, mina herrar, äfven häri kan jag instämma. Men just därför, att man icke kan för närvarande bevilja pension, just därför har jag begärt den ifrågavarande skrifvelsen. Hade det varit alldeles klart, att dessa skolor voro så organiserade, att föreståndarne kunde erhålla pension, då hade det icke behöfts någon skrifvelse i detta ärende. Men liksom statsutskottet är jag öfvertygad om, att skall någon pension tilldelas dessa föreståndare, böra skolorna i viss mån omorganiseras. Men då jag vågar hoppas och tro, att åtminstone denna kammare hyser samma åsigt som utskottet, nemligen att dessa skolor äro till så stort gagn för landet, och då här säkerligen sitter mången, som genomgått en sådan skola, så hemställer jag, då man icke kan för närvarande, men möjligen i framtiden bevilja den föreslagna pensionsrätten, om icke kammaren då kan vara med om en sådan skrifvelse.

Dessa skolor hafva nu fortgått så länge, att vid två af de äldsta af dem lärarne snart hafva helt och hållet slitit ut sig i dessa skolors tjänst. Frågan är nu, om de skola utan vidare bortvisas från sina platser, därför att de i följd af sitt sträfsamma arbete snart äro oförmögna att längre kunna sköta dem, eller om de skola få något understöd, som kan betrygga deras ålderdom. Hvem skall i så fall gifva detta understöd? Knappast tror jag landstingen göra det, och de enskilda personer, som till stor del bidraga till dessa skolors underhåll, kunna svårigen göra det. Hvad blir då följderna? Då det blir bekant i landet, att dessa lärare, när de icke längre kunna sköta sina tjänster, blifva bortvisade utan pension, då blir det större svarighet att för framtiden få dugliga lärare till dessa skolor. Och när man erkänner, att dessa skolor varit så gagnande, bör man tillse, att lärarne blifva dugliga, så mycket mera som jag är förvissad om att det finnes få skolor i landet, hvars anseende är så beroende af lärarens duglighet som just dessa. Mina herrar! Finnes det inom denna kammare den uppfattning, att man framdeles bör bereda dem någon pension, så är det äfven nödvändigt att verkställa en utredning, under hvilka villkor en sådan pension må åtnjutas.

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

Då jag är förvissad om att inom denna kammare finnas sympatier för ifrågavarande lärare, så vågar jag, herr talman, oaktadt ett så godt som enhälligt statsutskott afstyrkt motionen, att yrka bifall till densamma.

Häruti instämde herrar *Pantzarhielm, Trolle, Trapp, Ernst Carlsson, Spangenberg, Liljeholm, Thylander, Berg* i Göteborg, *Guldbrandsson, Olofsson* i Ävik, *Johansson* i Öija, *Nordin* i Sättna, *Lind*, grefve *Hamilton* och *Heimer*.

Herr Andersson i Helgesta: Herr talman! Mina herrar! Jag har begärt ordet för att instämma i den föregående talarens yttrande.

Det har väckt min förvåning, att icke statsutskottet kommit till ett annat slut, än det gjort. För min del anser jag, att dessa lärare, som verka vid folkhögskolorna och der arbeta och slita ut sig, äro lika förtjenta af att erhålla pension som lärare vid elementarläroverken. Dessutom förhåller det sig så, att, om vi skola erhålla skickliga folkhögskolelärare, vi måste söka bereda dem någon trygghet för ålderdomen, ty eljest gå de mest begåfvade till elementarläroverken, och de sämre stanna vid folkhögskolorna, der de icke hafva något hopp om att få något understöd på ålderdomen. Jag tror, att vi litet hvar måste erkänna, att folkhögskolorna äro af mycket stor betydelse för vårt land. Vi hafva visserligen goda och skickliga folkskolelärare, men när våra söner och döttrar blifva äldre och mera utvecklade, så behöfva de en repetitionskurs för att fullständiga sina kunskaper och äfven uppväcka hos dem lusten till sjelfstudium. För öfrigt hafva vi sjelfstyrelse inom våra kommuner, och derfor är det nödvändigt, att våra söner få kunskap i kommunalförfattningar, och äfven i politiskt hänseende behöfva våra ynglingar kunskap om statsförfattningarna o. s. v.

Då jag således tror, att dessa folkhögskolor äro oumbärliga, förefaller det mig underligt, att icke utskottet funnit skäl att tillstyrka en pension åt dem, som undervisa vid dessa skolor. Dessutom bero dessa skolor helt och hållet derpå, att de erhålla skickliga lärare. Få de icke sådana, äro skolorna förfelade. I den ort, jag tillhör, hafva vi i sanning orsak att vara belåtna, ty vi hafva en utomordentligt skicklig lärare. Oaktadt han varit erbjuden en lärarebefattning med mycket högre lön och med rätt till pension, har han, som är synnerligen intresserad för denna folkhögskola, försakat detta erbjudande för att fylla sitt kall i den skola, hvarest han verkat i ungdomens tjänst.

Jag är ej särdeles trakterad af pensioner, men skall man tillerkänna några rätt till pension, så anser jag, att lärarne vid folkhögskolorna böra vara lika förtjenta af att erhålla pensioner som någon annan.

Jag anhåller att få yrka bifall till friherre Barnekows motion.

I detta yttrande instämde herrar *Jansson* i Edsbäcken och *Åkerlind*.

Herr Hammarlund: Herr talman! Jag skulle visserligen kunnat inskränka mig till att instämma med den förste ärade talaren, men jag skall dock anhålla att få göra ett litet tillägg.

Det torde enligt min uppfattning endast var en tidsfråga, när den stund kommer, att staten måste på ett eller annat sätt medverka för att betrygga de ifrågavarande lärarnes ålderdom, men när den frågan på allvar kommer före till utredning, tror jag, att utredningen bör omfatta icke endast föreståndarne för folkhögskolorna, på sätt motionären ifrågasatt, utan äfven hela den ordinarie lärarepersonalen derstädes. Det finnes nemligen, förutom föreståndarne, åtskilliga der fast anställda lärare, som egna så godt som hela sin tid och hela sitt lif åt arbete i dessa skolors tjänst, och det synes mig vara rättvist, att, när en utredning sker, densamma omfattar ej blott föreståndarne för dessa skolor, utan äfven den öfriga, mera fast anställda lärarepersonalen.

Det är endast detta jag velat främhålla, då det är att antaga, att denna fråga snart återkommer till Riksdagens behandling.

Herr Pehrson i Törneryd: Herr greffe och talman! Denna fråga lärer väl, likasom så många andra, kunna betraktas från mera än en synpunkt.

Den siste ärade talaren, herr Hammarlund, erinrade nyss om en omständighet, vid hvilken man bör lägga mycken vikt, nemligen huruvida denna fråga är fristående eller om den står i direkt samband med andra nya pensionskraf.

Det är nu i dag fråga om att åvägabringa en utredning, åsyftande, att föreståndarne för folkhögskolorna må erhålla pension af staten. En annan gång denna fråga möjligen föreligger till Riksdagens behandling kan det gälla, såsom äfven herr Hammarlund yttrade, icke endast dessa föreståndare, utan äfven den öfriga personalen vid dessa folkhögskolor, hvaribland i synnerhet andre lärarne torde hafva lika stor rätt att efter många års ordentlig och pligttrogen tjenstgöring fordra pension af staten som trots föreståndarne.

Vi hafva derför vid detta tillfälle att erinra oss icke allenast hvad det för ögonblicket gäller, utan också de konsekvenser, som detta beslut otvifvelaktigt komme att föra med sig, derest kamraren nu lemnar sitt bifall till motionärens förslag. Härmed har jag ingalunda velat säga, att föreståndarne för folkhögskolorna i landet icke skulle kunna på annat sätt än genom statens mellankomst tillerkännas någon pension. Men jag vill allvarligt sätta i fråga, om det icke vore ändamålsenligare och bättre, att de af dessa lärare, som länge och väl tjenstgjort, beredas pension på det sätt, att landstingen lemna dem sådan.

Här åberopar man sig på att folkhögskolorna hafva statsunderstöd för utfövan de af sin verksamhet. Ja, skulle Riksdagen lemna statspension till alla de tjenstemän, som hafva sin verksamhet förlagd till dessa institutioner, hvilkas verksamhet bedrifves med hjälp af statsunderstöd, då är det, mina herrar, en

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

lång rad, som kommer att följa på detta. Den frågan befinner sig för närvarande i ett så sväfvande skick, att jag tror, att man fattar ett förhastadt beslut, om man nu lemnar någonting på hand åt en sådan tanke.

Ännu en gång vill jag betona för kammaren detta, att, om och när det skall beredas pension till föreståndare och lärare vid folkhögskolorna i riket, det väl torde kunna i första rummet sättas i fråga, om det icke är vederbörande landsting, som der borde träda emellan, så mycket hellre som landstingen utöfva en stor kontroll öfver dessa folkhögskolor i anledning af de bidrag, som landstingen lemna till desamma.

Herr Folke Andersson nämnde, att det är hårdt, att man icke vill vara med om att bereda pension till skickliga folkhögskoleföreståndare. Ingen önskar något högre, än att det alltid skall vara skickliga och förtjenstfulla män, fullt vuxna den maktpåliggande uppgiften, som hafva att uppfostra dessa elever till goda medborgare i samhället. Men just därför, att det är så viktigt, att folkhögskolelärarne äro så kvalificerade, att de väl fylla en sådan uppgift, bör man tänka på att icke försätta dem i sådan ställning, att det skulle vara ömhet och konsideration, som skulle göra, att man icke afskedar den folkhögskolelärare, som till äfven tyrs icke nppfyller dessa kvalifikationer, utan som man likväl skulle låta sitta der, därför att man tyckte det vore hårdt att afskeda honom, då han icke finge någon pension med en tidigare afgång.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Utskottet har visserligen varit enigt derom, att ett skrifvelseförslag i den nu förevarande frågan skulle röna stora sympatier särskildt inom denna kammare. Derför att staten lemnar understöd till en hel del anstalter, i hvilkas verksamhet den ekonomiska frågan spelar en viss roll, är det icke sagdt, att personer, som äro i en dylik anstalts tjänst, skola åtnjuta pension af staten.

Om man närmare undersöker, huru det förhåller sig med folkhögskolorna i riket, skall man finna, att dessa hvila på en så löslig grund, att det på grund deraf icke är möjligt för Riksdagen att vara med om en skrifvelse till Kongl. Maj:t i syfte att föreståndarne och lärarne vid folkhögskolorna måtte beredas pension af staten. För att visa, huru löslig organisationen af folkhögskolorna i sjelfva verket är, ber jag att få åberopa Kongl. Maj:ts senaste kungörelse angående anslag till understöd åt folkhögskolor. I denna kungörelse, utkommen år 1900, stadgas, att statsunderstöd finge utgå »till folkhögskola, som påginge minst tjugu veckor

under vilkor, att landsting, kommuner eller enskilde, hvar för sig eller gemensamt, till vederbörande skola eller kurs lemnade bidrag, hvilka, inberäknadt skolafgifter, sammanlagdt uppginge till minst enahanda belopp som statsbidraget, samt att berättelse öfver

skolans eller kursens verksamhet årligen af skolstyrelsen ingåfves såväl till Oss — Kongl. Maj:t — »som till vederbörande landsting.» Der stadgas således endast villkoren för att folkhögskola skall kunna erhålla statsbidrag, men det finnes ingenting nämndt om huru undervisningen vid dylik skola skall bedrivas. Och om dessa, som skola lemna till skolan ett lika stort bidrag som statsanslaget, skulle underlåta att lemna detta bidrag, upphör ju skolan helt och hållet, ty detta, att vederbörande landsting, kommuner eller enskilde lemna understöd åt skolan, är den enda garanti, som finnes för skolans bestånd. Jag kan därför icke annat än förvåna mig öfver att man kan begära pensioner för föreståndare, som arbeta vid folkhögskolorna, då dessa skolor icke hafva fastare grund, än hvad jag nu påpekat.

Om vi se efter, huru det ställer sig med lönevilkoren för föreståndarne och lärarne vid folkhögskolorna, finna vi, att det icke är stadgadt någonting alls i den vägen, utan föreståndarnes och lärarnes löner bestämmas helt och hållet af den styrelse eller direktion, som har skolan om hand. Derför kan det inträffa, att en föreståndare har en lön å 1,200 kronor, medan åter lönen för en annan föreståndare kan uppgå till 5,050 kronor. Tro då herrarne, att man kan komma fram med ett pensionsförslag lika för alla, då lönerna äro så olika. Men den, som har mindre lön, kan väl arbeta lika väl och gagneligt på sin plats som den, hvilken har en större lön, och icke skall man väl därför bestämma pensionerna efter lönernas storlek, utan efter de förhållanden, under hvilka vederbörande arbeta, och de arbeta ju för en och samma sak, oaktadt deras löner äro olika.

Nu har man sagt, att det här endast är fråga om beredande af pension åt föreståndarne och att det icke alls är fråga om lärarne. Jag vill då för min del säga, att om en skola skötes väl, beror detta lika mycket på lärarne, som föreståndaren har under sig, som på föreståndaren sjelf. Och detta är för mig en ytterligare anledning att anhålla, att kammaren, oaktadt denna fråga är af mycket ömtålig natur, måtte för denna gång instämma i det slut, hvartill utskottet kommit.

Jag vill i detta sammanhang erinra om förhållandena inom en annan kår af lärare i vårt land, nemligen lärarne vid döfstumskolorna. Dessa skolors verksamhet är obligatorisk, och styrelserna för skoldistriktet äro därför tvungna att ha det erforderliga antalet lärare vid dessa skolor. Men dessa döfstumlärare, som äro antagna på stat, hafva ännu icke kommit i åtnjutande af pensionsrätt; förslag derom torde väl dock vara att vänta. Jag anser för min del, att vi först böra afvakta detta förslag om pensionering af lärarne vid döfstumskolorna, der undervisningen är obligatorisk, innan vi skrifva till Kongl. Maj:t och begära en utredning om lämpligaste sättet att pensionera föreståndarne och lärarne vid folkhögskolorna, hvilka — som jag förut påpekat — hvilat på mycket löslig grund.

*Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)*

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.

(Forts.)

På grund af hvad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Schéele: Herr talman, mina herrar! Gerna ville jag också understödja hvad friherre Barnekow föreslagit, därför att jag anser det vara rätt; men jag kan icke annat än finna hans motion mycket ofullständig. I detta afseende måste jag instämma med flere af de talare, som här yttrat sig. Då emellertid frågan, äfven om den därför nu faller, nog lär komma tillbaka, må det väl anses vara i sin ordning, att äfven vänner af motionens innebörd hänvisa på den ofullständighet, som onekligen vidlåder den föreliggande formen.

Den korta motionen inledes med följande sanna ord: »Inom vårt land finnes en klass af lärare, som kraftigt verkar för spridning af kunskap och bildning bland vårt folk, och till upprätthållandet af undervisningen lemnar staten bidrag, men till följd deraf, att dessa personer ej äro anställda i statens tjänst, kunna de ej, då de blifva gamla och oförmögna att fortsätta sitt ansträngande arbete, nu erhålla pension af staten, och ovisst är, om de från annat håll kunna påräkna understöd.» Men detta träffar ju ingalunda in på föreståndarne vid folkhögskolorna i riket allena, utan lika mycket på öfriga lärare vid sagda skolor och på föreståndare för andra likartade skolor. Då det förra redan påvisats af en talare på stockholmsbanken, vill jag visa upp det senare förhållandet. Det gifves t. ex. vid högre flickskolor i landet föreståndarinnor, som, efter att hafva varit en längre tid i statens tjänst anställda, öfvertagit ledningen af någon enskild flickskola med statsunderstöd. Då detta skett vid så pass framskriden ålder, att inträde uti den ena eller andra förefintliga pensionsinrättningen vida öfversteg en sådan persons ekonomiska bärkraft, så står hon der på gamla dagar, försliten af en högst förtjenstfull verksamhet, utan alla existensmedel. Skolan kan icke, kommun och landsting vilja icke, åtminstone icke allena, pensionera henne, emedan de finna det obilligt, att staten undandrager sig att på ålderdomen försörja en person i proportion till det bidrag, som den ansett sig böra lemna för hennes tjänst, så länge hon förmådde att tjena. Den frågan torde i hvarje fall behöfva utredas på ett vida mer omfattande sätt, än som i motionen skett.

Icke lära många af oss vilja vara med om det resonnement, som utskottet gör gällande, då det liksom pekar på, att, om vi bifölle motionärens förslag, detta skulle medföra farliga konsekvenser i förhållande till statskassan. Ty det är icke detta, som är hufvudsaken, utan om det är rätt eller icke. I det enskilda lifvets förhållanden gillar ingen, om arbetsgifvaren blott och bart tänker efter, huru han skall kunna ordna för sig så billigt som möjligt. Och hvad som gäller i det enskilda lifvet torde äfven böra tillämpas af staten i dess förhållande icke blott till föreståndarne vid folkhögskolorna, utan äfven till andra i liknande ställning, nämligen de af mig omnämnda personerna.

När man härmed sammanställer vissa analoga förhållanden vid goss-skolorna och ser, hurusom framställning nu göres, att vaktmästaren vid en af dessa skolor (högre allmänna läroverket i Östersund) skall få pension af statsmedel — något, som väl af statsutskottet tillstyrkes på grund af ett af nästföregående års Riksdag fattadt beslut (rörande vaktmästare Johansson i Vesterås), hvilket beslut jag gläder mig åt likasom åt den föreliggande framställningen — vid en sådan sammanställning visar sig en utredning ännu mer behöflig, på det att staten må sättas i tillfälle att iakttaga rättvisa härutinnan. Rättvisan tyckes mig lika mycket fordra aktgifvande på den personliga kompetensen hos dem, hvilka man tänker tilldela pension, som på den sakliga ställningen af behof och dylikt.

Ang. anslagen till pensions- och indragningsstaterna.
(Forts.)

Ur dessa exempelvis anförda och flere andra synpunkter förefaller det mig, herr talman, som om en betydligt vidsträcktare utredning, än som af motionären gjorts gällande, härutinnan vore af behovet påkallad.

Herr Redelius: Då jag har äran att vara ordförande i styrelsen för en sådan skola, som här är fråga om, har jag trott mig böra yttra några ord.

Stämningen här tyckes vilja gå derhän, att kammaren skulle vilja bifalla motionärens förslag, trots de anmärkningar, som framstälts mot detsamma. Jag vågar dock icke för min del gå med på detta förslag, huru gerna jag än ser, att lärarne vid våra folkhögskolor blifva på bästa sätt tillgodosodda, och anledningen till, att jag icke kan rösta för motionärens framställning, är den osäkra ställning, som folkhögskolorna för närvarande hafva. En dylik skola är ju endest en enskild anstalt, beroende, åtminstone i det fall, som jag speciellt känner, på ett tillfälligt beslut af ett landsting; och detta kan, om det så vill, indraga sitt anslag, och då äfventyras hela skolans bestånd. Så länge som man icke afgjort hufvudfrågan, eller om dessa skolor skola öfvergå till att blifva statsinstitutioner med bestämda föreskrifter om lärarnes kompetens, om deras tillsättning och deras aflöning m. m., så kan det väl icke vara rimligt, synes det mig, att begära pension för dessa lärare. Man bör väl äfven härvidlag gå i rätt ordning.

För öfrigt kan jag naturligtvis icke annat än, intresserad som jag är för saken, glädja mig öfver de goda vitsord, som gifvits sjelfva läroanstalterna och deras syfte.

Som frågan nu emellertid står, kan jag icke annat än instämma med utskottet i dess hemställan om afslag å motionen.

Herr Månsson: Herr greffe och talman, mina herrar! Jag har tillåtit mig att anteckna mig såsom reservant mot det beslut, som statsutskottet här fattat. Jag har gjort detta icke så mycket i den förhoppning att dermed gent emot ett i öfrigt enigt statsutskott kunna åstadkomma en skrifvelse till Kongl. Maj:t i motionens syfte, äfven om jag funnit, att det i denna kammare finnes

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

sympatier för en sådan skrifvelae. Men jag har ansett dessa folkhögskolor vara af den allra största betydelse för vårt folk. Detta inses nog också af oss alla, särskildt af landsbygdsrepresentanterna, och jag tror icke, att det är någon, som i princip är mot saken. Men man har icke ansett sig kunna tillstyrka motionen på grund af de svårigheter, som skulle uppstå genom ett sådant förslags inverknings på en del andra förhållanden.

Den här ifrågasatta utredningen äsyftar att få utrönt, i hvad mån föreståndarne vid folkhögskolorna skulle kunna erhålla pension. Det är tydligt, att, om dessa skolor skola få anseende och om de skola komma att arbeta i rätt riktning och vinna det äsyftade ändamålet, det måste ställas stora anspråk på deras föreståndare, på dem, som leda undervisningen, och på deras kompetens. Men om man skall lyckas vinna och behålla kompetenta lärare, måste man också skaffa dem en tryggad ställning under ålderdomen, och detta medför naturligtvis kostnader. Den lön, de erhålla, är dessutom icke så stor, att de kunna göra några besparingar, och detta är ännu ett skäl, hvarför man måste se till, att dem beredes en ställning, som låter dem gå ålderdomen med lugn till mötes. De hafva ofta visat sig vara så med hela sin själ fästa vid sin verksamhet, att de icke kunnat slita sig derifrån. Och jag tror, att det skall blifva svårt för Riksdagen att neka sådana personer — det är redan ett par föreståndare, som skulle kunna komma i fråga — det stöd, som ligger i beviljande af pension. Men nog vore det för dessa personer tryggare att veta, att det icke komme att bero på en voteringsedel i Riksdagen, om de skulle erhålla denna pension eller icke.

De anmärkningar, som här gjorts mot pensionering af folkhögskoleföreståndare på grund af bland annat deras olika löner, äro till största delen sådana, som skulle komma att behandlas vid en möjligen blifvande utredning. Utredningen skulle just äsyfta att visa, i hvad mån och under hvilka vilkor en pensionering skulle kunna ske.

Det synes mig, att denna kammare icke borde lemna tillfället obegagnadt att uttala sin sympati för ett förslag, som går ut på att bereda en tryggad ställning för dessa män, som offrat hela sitt lif för en så stor och god sak som folkhögskoleinstitutionen.

Herr talman, jag yrkar bifall till friherre Barnekows motion.

Herr *Johanson* i Valared instämde häruti.

Herr *Petersson* i Påboda: Herr talman, mina herrar! Jag ber att allra först få säga, att jag tror mig vara fullt lika varm vän till den svenska folkhögskolan som någon här i kammaren; jag delar fullkomligt de sympatier, som här under diskussionen uttalats för folkhögskolorna, och jag har sjelf sedan lång tid tillbaka stått en dylik skola nära och gör det än i dag, och jag har alltid velat i min ringa mån göra allt, för att livsvilkoren för dessa skolor må blifva så goda som möjligt. Men när jag vid den förberedande behandlingen af denna fråga närmare tänkte på

den föreliggande motionen, kunde jag icke komma till något annat slut än det, som utskottet kommit till, nemligen ett afstyrkande af motionen. Jag ber att få nämna några synpunkter, som dervidlag synas mig vara beaktansvärda.

Ang. anslagen till pensions- och indragningsstaterna.
(Forts.)

För det första har jag ej kunnat förbise den rent principiella synpunkten, som ju här förut har blifvit vidrörd. Det är alldeles klart, att om man skall gå med på ett bifall till motionen, kan man icke stanna endast vid föreståndarne, utan den pensionering, som der ifrågasättes, måste äfven omfatta de öfriga vid folkhögskolorna fast anställda lärarne. Men ett bifall till den nu föreliggande motionen skulle härförutom hafva en stor räckvidd, ty det finnes en stor mängd anstalter och skolor, såsom enskilda läroverk, både för manliga och för qvinliga elever, samskolor och flera dylika, som åtnjuta statsunderstöd, och då skulle naturligtvis äfven dessa anstalters och skolors lärare kunna hafva anspråk på att få pension af staten.

Men det är äfven en annan synpunkt, som torde vara värd att något litet beaktas, när det gäller att bedöma denna fråga. Man kan nemligen säga, att af de statsunderstödda undervisningsanstalterna intaga folkhögskolorna i viss mån en särställning, och jag skulle vilja säga, att folkhögskolornas särmarke är just *friheten*. Folkhögskolorna hafva vuxit upp och utvecklat sig under frihetens tecken, frihet från examenstväng, frihet från lexpluggning, frihet från regelbindande och normerande från statens sida.

Folkhögskolorna hafva varit och äro fortfarande för sin tillvaro beroende af ortsbefolkningens sympati, förtroende och intresse. Jag tror, mina herrar, att om man skulle gå med på en sådan statspensionering som den, för hvilken motionären här uttalat sig, kunde det måhända hafva till följd, att man mera skadar än gagnar folkhögskolesaken och folkhögskolorna, just därför att man då långt mer än förut komme att regelbinda, normera och ställa upp vilkor för dessa skolors verksamhet, hvilket kanske skulle hämma just deras utveckling och frihet.

Den förste talaren, motionären, sade, att han insåg, att en omorganisation af folkhögskolorna vore nödvändig för den händelse, att den af honom föreslagna statspensioneringen skulle komma till stånd. Mina herrar, det är just denna omorganisation, denna skärpta kontroll och detta normerande från statens sida, som jag är rädd för, ty det kan hända, att man dermed snarare gifver den svenska folkhögskolan ett banesår, än hjälper henne fram och ställer henne på bättre fötter.

Det har här talats om flickskolorna och andra skolor, som i viss mån stå i jembredd med folkhögskolorna. För lärarinnorna vid de högre flickskolorna finnes nu en pensionsförening, till hvilken inbetalas pensionsafgifter af lärarinnorna sjelfva, hvarjemte bidrag till föreningens pensionskassa lemnas dels af vederbörande skolstyrelser, dels äfven, om också till en mindre del, af staten. Således hafva dessa lärarinnor pension, men i enlighet med det system, som man på senare tid allt mer och mer slagit in på med

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

afseende å pensionering, nemligen att hvar och en skall sjelf bidraga till sin pension. Jag har nyligen hört uppgifvas, att det nu är ifrågasatt, att denna pensionsförening skulle få en mera utsträckt omfattning, så att äfven föreståndare och lärare vid de enskilda läroverken och vid samskolorna skulle kunna inrymmas i föreningen. Jag tror för min del, att detta kan vara en väg äfven för de svenska folkhögskolelärarne att bereda sig framtida pension. Om så sker, är jag för min del mycket villig att gå med på att äfven staten lemnar ett bidrag till pensionering af dessa lärare, men jag kan icke godkänna ett förslag om att deras pensioner skola utgå uteslutande af statsmedel.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ernst Carlson: Den föregående talaren har med rätta framhållit, att den svenska folkhögskolan utvecklats sig under frihetens tecken; detta har varit hennes styrka, och jag hoppas det skall så förblifva. Men fråga är, om det just ökat hennes styrka, att hon måst utveckla sig under frihet från pension för sina lärare. Sedan folkhögskolan nu verkat under en hel mansålder — vi skola komma i häg, att den första svenska folkhögskolan öppnades å Hvilan år 1868 — kan hon lätt börja mattas i sin verksamhet, derest omsorgen om hennes lärarekrafter icke vinner tillbörligt understöd från statens sida. Staten har väl gifvit frikostiga bidrag till skolorna och till stipendier åt deras mindre bemedlade elever; men hittills har ingenting blifvit åtgjort för lärarne. Jag tror dock, att om man för framtiden vill tillförsäkra åt folkhögskolorna en god, fullt kompetent och driftig lärarekår, så blir det nödvändigt att söka bereda föreståndarne, när de blifvit utslitna i skolans tjänst, någon trygghet på deras ålderdom.

Statsutskottets ärade vice ordförande har nyss med allt skäl framhållit, att när det gäller tionde hufvudtiteln, måste man förfara varsamt. Häri instämmer jag till fullo, och vi böra noga se till, att icke utgifterna för pensionsväsendet växa oss öfver hufvudet. Men, herr talman, jag hemställer ändå, huruvida icke den föreliggande frågan å ena sidan är så begränsad och å den andra så behjertansvärd, att man kunde våga sig på densamma. Frågan är begränsad, sade jag, ty det gäller ju endast ett trettio-tal skolor och väsentligen endast dessas föreståndare. Det är nemligen på den ledande kraften, som här allting hänger. De öfriga lärarne — möjligen med undantag af den s. k. »andre läraren» — ombytas ofta, öfvergå till andra yrken och spela icke alls samma roll som föreståndaren. Frågan är ock i hög grad behjertansvärd, därför att en folkhögskoleföreståndare, som egnat hela sitt lif åt verksamheten vid skolan, alls icke, såsom herrarne nog torde veta, lär komma i tillfälle att sjelf samla något för sin alders dagar.

Nyss nämnde talare yttrade äfven, att man borde se till, om icke landstingen kunde befinnas villiga att här medverka. Detta menar jag just är en af de frågor, som böra utredas. Jag anser nemligen, att statsutskottet har alldeles rätt deruti, att frågan

för närvarande icke föreligger i det skick, att Riksdagen skulle kunna rörande den ifrågasatta pensioneringen något bestämt åtgöra. Hade förslaget gått ut på detta, så skulle jag icke kunnat biträda detsamma. Men då det endast gäller en utredning, huruvida och under hvilka villkor det skulle vara möjligt att bereda folkhögskoleföreståndarne ett bidrag på deras ålderdom, tror jag icke, att vi böra alldeles afböja en sådan framställning.

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

Det fins åtskilliga sätt, hvarpå man kan tänka sig frågan om pension åt folkhögskoleföreståndarne ordnad. Man kunde genom bidrag af staten och vederbörande skolstyrelser bereda dem tillfälle att vinna inträde i någon pensionskassa, hvarvid de genom egna afgifter sjelfva äfven borde något bidraga till sin pensionering. Föreståndarnes ställning är väl lös, säger man; men naturligtvis är det icke meningen, att en föreståndare skulle erhålla pension förr än efter 25 eller 30 års anställning, denna må nu ursprungligen ha lydt på längre eller kortare tid eller fullgjorts vid en eller flera skolor. Man skulle ock, såsom nämnt, kunna tänka sig, att pensioneringen blefve fördelad mellan vederbörande landsting och staten, så att de gäfve halfva pensionen hvar.

Jag tror, att denna fråga är af den art, att den småningom oemotståndligt skall tränga sig fram, sedan folkhögskolorna nu kämpat sig igenom den första vårbrytningstiden och rörelsens veteraner snart mahända börja troppa af. Det kommer derefter en annan och svårare tid, då entusiasmen kanske icke alltid är så stark och då man måste se till, att staten stöder verket, på det skolorna fortfarande må kunna verka i sund och fosterländsk anda.

Det kan, herr talman, hända, att kammaren denna gång icke anser sig kunna bifalla motionen, som nog är väl knapphändig. Men jag vill i alla fall hoppas, att frågan icke dermed skall anses fallen, utan fastmer snart återkomma i sådant skick, att den kan vinna Riksdagens bifall. Jag har emellertid velat gifva till känna mina lifliga sympatier för hufvudsyftet i friherre Barnekows yrkande.

Häruti instämde herrar *Persson* i Arboga, *Elowson* och *Göthberg*.

Herr *Larsson* i Mörtlösa: Den ärade talaren på gotlandsbänken stälde i utsigt stora kraf på statskassan. Han uppräknade en hel mängd personer vid enskilda institutioner, om hvilka kunde ifrågasättas, att de borde blifva delaktiga af pension. Han nämnde bland andra lärarne och lärarinnorna vid våra flickskolor m. fl. Har man emellertid en gång börjat tillämpa en sådan princip, så tror jag icke, att man kan stanna ens der. Det finnes rätt många andra institutioner, som hafva statsbidrag och därför också kunde komma i fråga, om denna princip skulle blifva gällande. Vi hafva t. ex. svenska mosskulturföreningen, utsädesföreningen, landtbruksskolorna o. s. v., hvilka institutioner nu åtnjuta statsbidrag. Skulle möjligen äfven tjänstemännen vid dessa

Ang. anslagen
till pensions-
och indrags-
ningsstaterna.
(Forts.)

institutioner pensioneras? Jag tror, att om man hyllar en sådan princip, råkar man in på så vidtomfattande förslag, att man måste rygga tillbaka för desamma.

Under sådana förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pehrson i Törneryd: Det myckna understöd, som friherre Barnekows motion har fått, synes mig mycket svårt att förstå. En sak är att hysa ett varmt intresse för ålderdomspensionering af föreståndarne för landets folkhögskolor, men en annan sak är frågan om det sätt, på hvilket en sådan pensionering kunde beredas. Friherre Barnekow har i sin motion sagt, att han begär, att Kongl. Maj:t ville låta utreda, om och under hvilka villkor samt till hvilket belopp föreståndarne för folkhögskolorna i riket kunde erhålla pension af staten. Ja, det är ju så lätt för Riksdagen att skicka en fråga ifrån sig och bedja Kongl. Maj:t att låta utreda allt möjligt. Jag tycker emellertid, att man såsom förslagsställare är skyldig att själf angifva några närmare synpunkter. Hvad friherre Barnekow såsom motiv för sin framställning har anfört inskränker sig nemligen till följande: »Ifrågasvarande klass af lärare verka kraftigt för spridning af kunskap och bildning bland vårt folk». Detta är motiveringen i friherre Barnekows motion, och det är på denna motivering, som herrarne vilja understödja motionen. Hur många andra fall, med detta analoga, finnas icke i vårt land, hvilka otvifvelaktigt, såsom under diskussionen framhållits, skulle följa efter med begäran om statspension.

Konsekvensen skulle fordra, att i hvarje sådant fall staten ansåges böra träda emellan lika väl som i fråga om den nu föreslagna pensioneringen.

I hvarje händelse förefaller det mig, som om vi många gånger, när vi behandla skrifvelseförslag, göra det på sådant sätt, att, när vi närmare tänka efter, vi icke kunna förklara, hvarför vi varit så beredvilliga att besluta skrifvelse. Jag hemställer till herrarne, huruvida vi icke ofta hafva gjort den erfarenheten, att, när Riksdagen, efter att hafva skrifvit till Kongl. Maj:t, derefter fått svar på sin skrifvelse, Riksdagen känt sig försatt i en rätt generad ställning. Så blefve nog förhållandet med den föreliggande frågan, om en skrifvelse nu beslutades.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner å de under öfverläggningen gjorda yrkandena, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Punkten 5:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6:o).

*Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)*

Uti en till Riksdagen den 21 februari innevarande år aflåten proposition n:o 45 hade Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att medgifva, att skollärarinnan vid länsfängelset i Stockholm Christina Charlotta Lindholm måtte få å allmänna indragningsstaten uppföras med rätt för henne att å sagda stat från och med år 1903 under sin återstående lifstid uppbära en årlig pension af femhundra kronor.

I sammanhang med denna framställning hade utskottet till behandling förehått en inom Andra Kammaren af herr E. Hammarlund väckt motion, n:o 171, hvaruti motionären föreslagit, att skollärarinnan vid länsfängelset i Stockholm Christina Charlotta Lindholm måtte få å allmänna indragningsstaten uppföras med rätt för henne att å sagda stat från och med den 1 april 1902 under sin återstående lifstid uppbära en årlig pension af 800 kronor.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte, med anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning och utan afseende å herr Hammarlunds omförmälda motion, medgifva, att skollärarinnan vid länsfängelset i Stockholm Christina Charlotta Lindholm finge å allmänna indragningsstaten uppföras med rätt för henne att å sagda stat från och med den 1 april 1902 under sin återstående lifstid uppbära en årlig pension af femhundra kronor.

I fråga härom anförde:

Herr Hammarlund: Herr talman! Först och främst skall jag anmärka, att det antagligen föreligger ett skrif- eller tryckfel i den nu upplästa klämman. Der står nemligen: »utan afseende å herr Hammarlunds omförmälda motion». Statsutskottet har emellertid i sjelfva verket tagit *någon* hänsyn till min motion. Kongl. Maj:t hade föreslagit, att den omförmälda lärarinnan skulle få pension från och med den 1 januari 1903, under det att jag ansett, att det vore riktigare, att hon erhöles pension från den dag hon lemnade sin tjänst och afträdde lönen, eller från den 1 april 1902. Härvidlag har statsutskottet instämt uti det af motionären framställda yrkandet.

Jag skulle naturligtvis lifligt önskat, att utskottet äfven i det viktigare hänseendet, nemligen i fråga om pensionsbeloppet, hade kunnat instämma med mitt i motionen gjorda yrkande.

Mina herrar! Här föreligger ett särdeles ömmande förhållande. Det gäller en lärarinna, som i 26 år varit anställd i fängvårdens tjänst. Dessförinnan hade hon i 14 år tjänstgjort vid folkskola, alltså sammanlagdt 40 års tjänst som lärarinna. Från sin tjänstgöring vid folkskolan hade lärarinnan i fråga intyg derom, att hon med särdeles grundliga kunskaper förenade framstående undervisningsgåfvor och derjemte visat synnerlig förmåga att uppföstra och förädlade inverka på de barn, tillhörande folkskolans

*Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)*

högsta klasser, hvilka varit åt hennes ledning anförtrodda. Det var helt säkert den omständigheten, att lärarinnan i fråga hade dessa värdefulla egenskaper, som gjorde, att dåvarande chefen för fängvårdsstyrelsen år 1875 erbjöd henne en plats vid fängvården. Hon betraktade detta som en kallelse från försynen och mottog befattningen utan att tänka på sin egen ekonomiska framtid.

Nu har hon, som sagdt, tjenstgjort der i 26 år. På grund af hög ålder och sjuklighet har hon emellertid frånträdt platsen den 1 april detta år.

Fängvårdsstyrelsen, som föreslagit en pension af endast 500 kr., motiverar denna dermed, att en vaktqvinna förut af Riksdagen tillerkänts en pension till motsvarande belopp. Men härvid är att märka, att lärarinnan i fråga haft en lön af 1,200 kr., under det att vaktqvinnan endast hade en lön af 750 kr. Skulle lärarinnan Lindholm få pension efter samma grunder som denna vaktqvinna, skulle hennes pension utgöra $\frac{2}{3}$ af 1,200 kr. och alltså komma att uppgå till 800 kr.

Man kan ju väl förstå, att, när fängvårdsstyrelsen föreslår ett visst belopp, Kongl. Maj:t skall hafva svårt att häri göra ändring, och jag kan äfven förstå, att statsutskottet ansett sig böra helt enkelt förorda hvad alla myndigheterna tillstyrkt. Men fängvårdsstyrelsen har förbisett mycket viktiga omständigheter. Kammaren kan nu vid frågans afgörande taga hänsyn till dessa af fängvårdsstyrelsen obeaktade förhållanden.

Om lärarinnan Lindholm stannat qvar vid Stockholms folkskolor i stället för att öfvergå i fängvårdens tjenst, skulle hon i händelse af sjukdom fått af sin lön behålla 1,500 kr. och vid inträdd pensionsålder erhållit 750 kr. från staten och 150 kr. från kommunen eller tillhopa en pension af 900 kr. Men den omständigheten, att lärarinnan i fråga, med åsidosättande af sina egna ekonomiska intressen, af ren människokärlek egnat sig åt den svårare uppgiften att söka upplysa och förbättra de beklagansvärda qvinnor, som på grund af något felsteg hamnat i fängelset, bör väl icke motivera, att hon nu på alderdomens dagar skall sättas i en betydligt ofördelaktigare ställning, än om hon stannat qvar i folkskolans tjenst i hufvudstaden, ja, till och med en betydligt sämre ställning, än om hon haft befattning som lärarinna vid en folkskola på landsbygden.

Här föreligger ett verkligt behof, enär lärarinnan Lindholm vid sin afgang från tjensten saknar alla existensmedel, och såsom lätt inses, kan hon svårigen draga sig fram på den summa af 500 kr. här ifrågasatts. Denna qvinna är särdeles ideelt anlagd. Hon har derför icke haft någon tanke på sin ekonomiska framtid, utan då hon fått något öfver på sin lilla lön, har hon ansett sig böra hjälpa de stackars qvinnor, hvilkas lärarinna hon varit, så att de efter utståndet fängelsestraff kunde sättas i tillfälle att blifva nyttiga medlemmar i samhället.

Den förhöjning i det af Kongl. Maj:t föreslagna pensionsbeloppet, som min motion afser, spelar för staten icke den minsta

roll, men skulle deremot för denna lärarinna vara af afsevärd betydelse och tillika innebära en rättvisa och ett erkännande för hennes långa verksamhet i fängvårdens tjänst. Man kan icke säga, att ett bifall till min motion skulle blifva ett farligt prejudikat, ty sådana fall som det föreliggande äro ytterst sällsynta.

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

På grund af hvad jag nu tillåtit mig framhålla, skall jag be att få yrka afslag å statsutskottets hemställan och bifall till min motion, eller att Riksdagen måtte medgifva, att skollärarinnan vid länsfängelset i Stockholm Christina Charlotta Lindholm må få å allmänna indragningsstaten uppföras med rätt för henne att å sagda stat från och med den 1 april 1902 under sin återstående lifstid uppbära en årlig pension af åttahundra kronor.

Häruti instämde herrar *Hedin* i Stockholm, *Wallis*, *Eklund* i Stockholm, *Johansson* i Öija, *Nyström* och *Persson* i Arboga.

Herr Odqvist: Vid bedömandet af sådana frågor som den förevarande bör man i första rummet fästa sig vid den principiella sidan af saken och först derefter vid den ekonomiska och vid känslöstämningen.

Beträffande den principiella sidan af denna fråga, så tillåter jag mig säga, att utskottet här till och med gått för långt, då det tillstyrkt en pension af 500 kr. Anledningen, hvarför utskottet i denna del ställt sig på fängvårdsstyrelsens, statskontorets och Kongl. Maj:ts sida, har uteslutande berott på känsluskäl, i det att utskottet tagit hänsyn till såväl den ifrågavarande lärarinnans höga ålder som äfven de ömmande ekonomiska omständigheter, i hvilka hon befinner sig.

Att utskottet i fråga om tiden för pensionens utgående afvikit från Kongl. Maj:ts förslag och förordat motionärens, har naturligtvis äfven det sin grund i lärarinnan Lindholms ömmande ekonomiska ställning.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen Swartling: Det är ju, såsom den förste ärade talaren nämde, icke så underligt, om statsutskottet med stöd af Kongl. Maj:ts proposition icke känt sig så benäget att följa den ärade motionären, ehuru väl han, såsom det synes mig, anført synnerligen goda och talande skäl för sin framställning. Men om detta icke är så underligt, så förefaller det mig deremot verkligen underligt, att fängvårdsstyrelsen vid pensionsbeloppets bestämmande icke gått längre än den gjort. Efter de upplysningar om lärarinnan Lindholms arbete, som här lemnats, synes det mig som om fängvårdsstyrelsen, hvilken bättre än någon annan kunnat ha tillfälle att följa detta arbete, borde känt sig manad att närmast likställa hennes befattning med en folkskolelärarinnas. Då hon, såsom af handlingarne framgår, i öfver 40 år arbetat i det allmännas

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.

(Forts.)

tjänst, borde hon kunnat vara berättigad att komma i en bättre pensionsställning, än den fångvårdsstyrelsen föreslagit.

Man kan också läsa mellan raderna i statskontorets yttrande, att statskontoret i själfva verket önskar, att pensionen komme att sättas till högre belopp än det föreslagna. Statskontoret erinrar nemligen, att skolläraryninnan Lindholms ärliga undervisningstid såsom fångelselärarinna mer än motsvarat en folkskoleläraryninnas, samt att det pensionsbelopp, som numera i allmänhet tillkomme folkskoleläraryninnan vid 55 lefnads- och 30 tjänstår, vida öfverstege det för Christina Charlotta Lindholm ifrågasatta.

Såsom motionären påvisat, skulle också denna lärarinna, om hon varit i folkskolans tjänst, under de senaste åren icke allenast hafva åtnjutit en vida högre lön, än den hon nu såsom lärarinna vid fångvården åtnjöt, utan hon skulle äfven vara berättigad till en pension, som med 100 kronor öfverstege den af motionären föreslagna.

Mig förefaller det som om jag icke komme att misstaga mig om denna kammares uppfattning af saken, om jag antager, att kammaren skall bifalla motionen. Kammaren har tillförene ofta, när den funnit, att icke full rättvisa blifvit skipad, visat sig villig att taga ett steg i sådan riktning.

Det är med kännedom om detta förhållande, som jag ber att få yrka, att kammaren måtte, med afslag å utskottets hemställan, bifalla den i ämnet väckta motionen.

I detta yttrande instämde herrar *Byström*, friherre *De Geer*, *Hedgren*, *Liljeholm*, *Kinnman*, *Vahlquist* och *Andersson* i Bråborg.

Herr Lindhagen: Jag har väsentligen blifvit förekommen af den närmast föregående talaren.

Den ledamot af kammaren, som yrkade bifall till statsutskottets förslag, anförde, att det första man borde fästa sig vid, när det gälde sådana frågor som den förevarande, var den principiella sidan af saken. Men den principiella sidan af saken har ju statsutskottet själf afgjort till förmån för denna qvinna, derigenom att utskottet sagt, att hon bör ha pension, och sålunda likställt henne med personer, som af statsverket böra åtnjuta pension. När man sedan kommer till frågan om pensionens storlek, bör man väl ställa sig på den grundvalen, att, då man anser, att pension bör utgå, bör den också utgå till samma belopp, som i liknande fall plägar beviljas. I det afseendet synes det mig, som om herr Hammarlund framfört så bevekande skäl, att statsutskottets skäl tydligen falla till föga härför.

Då utskottet emellertid allenast yttrar, att utskottet »anser sig i afseende å pensionens belopp böra ansluta sig till Kongl. Maj:ts förslag, som härutinnan öfverensstämmer med fångvårdsstyrelsens framställning», ligger tydligen deri, att utskottet ansett sig icke kunna bemöta motionärens skäl; utan, då myndigheterna själfva icke föreslagit något högre belopp, har utskottet funnit sig formelt

förhindradt att gå längre. I detta statsutskottets yttrande, så affattadt som det blifvit, ligger sålunda enligt min tanke en ren uppfordran till kamrarne, som hafva det slutliga afgörandet i sin hand, att behjerta de särskilda omständigheterna och bifalla motionen.

*Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)*

Jag skall därför, herr talman, be att få instämma med den föregående talaren och yrka bifall till herr Hammarlunds motion.

Öfverläggningen var härmed slutad. I enlighet med de derunder gjorda yrkandena gaf herr talmannen proposition *dels* på bifall till utskottets i denna punkt gjorda hemställan och *dels* på afslag derå och bifall i stället till den af herr Hammarlund i ämnet afgifna motionen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad; men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å statsutskottets hemställan i sjetten punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 11, bifaller den af herr Hammarlund i ämnet afgifna motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utvisade 94 ja, men 103 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 7:o)—11:o).

Biföllos.

Punkten 12:o).

Kongl. Maj:t hade uti en den 21 sistlidne mars till Riksdagen aflåten proposition n:o 78 föreslagit Riksdagen att åt afiidne kaptenen vid kongl. flottan Johan August Fredrik Grahms dotter Margit å allmänna indragningsstaten uppföra pension till belopp af 800 kronor om året, att utgå från och med den 1 mars 1902, till dess hon fyllt 18 år.

I sammanhang med denna framställning hade utskottet till behandling förehått en inom Första kammaren af herr G. Björlin m. fl. väckt motion n:o 39, hvori föreslagits, att Riksdagen ville åt afiidne kaptenen vid kongl. flottan Johan August Fredrik Grahms dotter Margit å allmänna indragningsstaten uppföra en pension till

Ang. anslagen till pensions- och indragningsstaterna. ett belopp af 1,200 kronor om året, att utgå från och med den 1 sistslidne mars till dess hon fyllt 18 år.

(Forts.) Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte, med anledning af Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning och utan afseende å herr Björllins m. fl. ofvanberörda motion, åt aflidne kaptenen vid kongl. flottan Johan August Fredrik Grahms dotter Margit å allmänna indragningsstaten uppföra pension till belopp af 800 kronor om året, att utgå från och med den 1 mars innevarande år till dess hon fyllt 18 år.

Vid denna punkt var fogad reservation af herrar *Chr. Lundberg, I. Wijk, A. G. L. Billing*, friherre *J. T. Gripenstedt, F. E. Pettersson, K. Bohnstedt, K. G. Bildt, N. Fosser*, grefve *P. O. L. Klingspor*, grefve *K. A. Posse, L. Grundberg* och grefve *C. O. Taube*, hvilka yrkat, att Riksdagen måtte, med anledning af Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning och herr Björllins m. fl. ofvanberörda motion, åt aflidne kaptenen vid kongl. flottan Johan August Fredrik Grahms dotter Margit å allmänna indragningsstaten uppföra pension till belopp af 1,200 kronor om året, att utgå från och med den 1 mars innevarande år till dess hon fyllt 18 år.

Efter föredragning af punkten yttrade:

Herr Hedin i Stockholm: De frågor, som beröras i denna punkt och den nästkommande, äro af den beskaffenhet, att de erinra oss om att det för samhället gifves, liksom hvar och en måste erkänna, att det för de enskilde gifves tillfällen, då den moraliska skyldigheten är till och med heligare än den, till hvilken man förpliktigas af lagen.

Ett sådant fall är detta, der det begäres ett understöd åt barnet till en man, som dött en ohygglig död i pligttroget uppfyllande af sin tjenst. Det flickebarn, som denne man efterlemnar, hade förut förlorat sin mor, och det förlorade nu äfven sin far. Det förefaller mig omöjligt att för mig sjelf förklara, huru en sådan sorgens börda skall kunna bäras af så späda axlar, och jag förstår icke, huru för ett förgråtet barnaöga skall kunna skymta någon ljusning, försatt som barnet är i denna den svåraste belägenhet, som för ett barn kan tänkas. Jag vet väl, herr talman, att man icke afhjelpar detta genom pengar, genom ett större eller mindre understödsbelopp, men jag vet också, att man med en större summa än den, som är begärd, kan åtminstone i något större mån lindra de förhållanden, göra dem gynnsammare, under hvilka detta barn skall växa upp i det sorgligaste mörker, i hvilket ett barn kan försättas. När nu en framställning blifvit gjord genom en motion i Första Kammaren om att höja detta belopp, tillåter jag mig att för min del vädja till Andra Kammaren, att den måtte bevilja det högre beloppet.

Detta innebär icke ett uttryck af något klander mot regeringen och icke heller mot statsutskottet, som rättat sig efter hvad regeringen föreslagit, då jag väl vet, att det är bådas pligt

och skyldighet att söka begränsa statsutgifterna, der sådant kan göras utan uppenbar orätt eller obillighet mot någon. Men det exceptionella fall, som här är före, är sådant, att det synes mig, som om man knappast, sedan frågan blifvit väckt om ett högre belopp, kan afslå densamma. Väl förefaller det mig, som om de föreslagna beloppen äro för låga, i flere fall i följande punkt. Det finnes emellertid en sak, som bringar det här ifrågavarande barnet i ännu värre ställning, än förhållandet är med något af dem, som namngifvas i den följande punkten. Detta barn blef helt och hållet föräldralöst genom olyckan. Det är icke förhållandet med något annat af de öfriga.

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

Jag tillåter mig att yrka bifall till reservanternas förslag.

Häruti instämde herr vice talmannen *Swartling* samt herrar *Pantzarhielm*, *Wallenberg*, *Lorichs*, *Höjer*, *Sandwall* och *Eriksson* i Bäck.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag vill visst icke bestrida riktigheten af hvad den föregående talaren sagt i denna fråga, men jag tycker i alla fall, att kammaren borde gifva utskottet rätt i densamma. Marinförvaltningen har begärt en pension af 600 kr. åt kapten Grahms dotter, och statskontoret har tillstyrkt detta belopp, men Kongl. Maj:t har begärt 800 kr., och detta har statsutskottet tillstyrkt.

Nu föreligger här en motion om att höja beloppet till 1,200 kr. Då vid en föregående punkt i detta betänkande en enskild motionär hade föreslagit ett högre belopp än Kongl. Maj:t begärt, men kammaren helt nyss afslagit denna motion, synes det mig, att kammaren i öfverensstämmelse med föregående beslut borde antaga statsutskottets förslag äfven i denna del.

Det är visserligen sant, att kapten Grahm föll på sin post, men jag håller före, att äfven då en civil tjänsteman faller vid sin pligtutöfning, så är förlusten för hans efterlevande lika svår och tung att bära, som då en militär faller på sin post under fredliga tider. Kammaren har för icke längre tid sedan än den 30 sistlidne april fattat beslut i ett alldeles likartadt fall, då det var fråga om pension åt enkor och barn till personer, som omkommit vid den olycka, som hände strax utanför Stockholm. Der begärdes för barnen en pension af i det ena fallet 400 kr. och i det andra fallet 150 kr.

Då uppträdde icke någon enda talare i kammaren och beklagade dessa barn, för hvilka endast begärts en pension af 400 kr. i ena fallet och 150 kr. i det andra. Jemför man dessa olyckor, tror jag, att man ej kan säga, att den ena är svårare än den andra, ty för de efterlemnade barnen till de dödade föräldrarne äro ju förhållandena i begge fallen ungefär likartade. I detta fall har ju denna flicka äfven att påräkna ett understöd af 255 kr. årligen från en pensionskassa, oafsedt intresset på den egendom, som hon i arf erhöi efter sin aflidne fader. Tager man i

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.

(Forts.)

betraktande allt detta, är det väl icke möjligt annat, än att denna flicka åtminstone icke kommer att lida nöd; ty icke kan man påstå, att nöd står för dörren, då hon skulle få en inkomst till det belopp, hvartill den af utskottet föreslagna pensionen jemte bidraget från flottans pensionskassa m. m. skulle uppgå.

Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan, och när utskottet här tillstyrkt det af Kongl. Maj:t begärda beloppet oafkortadt, lär väl utskottet i denna del, liksom i många andra delar, hafva handlat rätt och billigt.

Herr *Anderson* i Hasselbol instämde häruti.

Herr *Månsson*: Det förefaller mig, som om det vore ganska svårt för kammaren att bifalla motionärernas framställning härvidlag. Huru tilltalande för känslan det än vore att bifalla motionärernas förslag och huru många skäl än tala för detsamma, synes det mig denna gång dock vara ovanligt svårt att kunna gå in på motionärernas begäran.

Det förhåller sig ju som den siste talaren har sagt. Marinförvaltningen har föreslagit en pension af 600 kr., och detta har tillstyrkts af statskontoret. Sedan har saken pröfvats af Kongl. Maj:t, som naturligtvis tagit i betraktande alla de omständigheter, som kunna inverka på saken, och efter denna pröfning har Kongl. Maj:t beslutit sig för att föreslå Riksdagen att bevilja 800 kr. Nog ha alla de omständigheter, som föreligga i denna sak, blifvit allsidigt pröfvade, innan man slutligen kommit fram med detta förslag till en pension af 800 kr. Skulle nu Riksdagen gå ännu högre, synes det mig, som om det skulle bli ganska svårt för Kongl. Maj:t att hålla igen, om jag så får säga, när man kommer med förslag i denna riktning, om nemligen Riksdagen, i stället för att antaga hvad Kongl. Maj:t pröfvat och funnit riktigt, kullkastar detta och höjer de begärda anslagsbeloppen. Detta synes mig, som sagdt, ganska olämpligt, i synnerhet som Kongl. Maj:t, sedan marinförvaltningen och statskontoret tillstyrkt ett lägre belopp, föreslagit ett högre eller 800 kr., hvilket man nu vill att Riksdagen ytterligare skall höja.

Jemför man vidare denna pension med den, som i följande punkt är föreslagen för de efterlevande efter öfveringenjören Silfversparre, så finner man, att dennes enka ej skulle få mer än 1,000 kr. i pension samt att hvart och ett af de åtta barnen skulle erhålla 400 kr. Detta barn, som är ensamt, skulle vi alltså gifva 1,200 kr., under det att enkan efter Silfversparre, som efterlemnade åtta barn, blott skulle få 1,000 kr. jemte 400 kr. för hvart och ett af barnen och Thürings enka endast få 500 kr. och hans barn 200 kr. hvar. Understöden i dessa begge fall synas mig ej blifvit rättvist och väl afvägda; men skulle nu Riksdagen gå ytterligare öfver hvad Kongl. Maj:t föreslagit i detta fall, skulle skilnaden härvidlag bli ännu betänkligare.

Det synes mig därför, som i denna sak, beträffande understöd åt kaptenen Grahms dotter, allt vore gjordt, som skäligen bör göras. Hon har ju en enskild förmögenhet af 7,500 kr., från flottans pensionskassa får hon 255 kr., och dertill skulle hon nu få dessa 800 kr. i pension.

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hedin i Stockholm: Blott ett enda ord! Hvarför skola vi, sade den siste talaren, gifva detta barn, som är ensamt, en högre pension än Kongl. Maj:t begärt? Derför, att detta barn också är *ensamt* i en annan och svårare mening än man kan säga det om de barn, som omnämnas i följande punkt.

Öfverläggningen förklarades härmed afslutad. Under densamma hade yrkats *dels* bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan, *dels* afslag derå och bifall i stället till den af herr C. Lundeborg m. fl. afgifna, vid punkten fogade reservationen. Sedan herr talmannen gifvit propositioner å dessa yrkanden, förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i tolfte punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den af herr C. Lundeborg m. fl. afgifna, vid punkten fogade reservationen.

Voteringen utföll med 148 ja mot 51 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

Punkterna 13:o)—18:o).

Biföllos.

Punkten 19:o).

Uti punkten 7 under tionde hufvudtiteln hade Kongl. Maj:t föreslagit, att föreståndaren och förste läraren vid läroanstalten i Vadstena för öfveråriga döfstumma Erik August Zotterman måtte från och med månaden näst efter den, i hvilken han blefve från

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

sin nuvarande befattning entledigad, för sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension af 2,400 kronor, med vilkor dock, att, derest han framdeles skulle erhålla anställning med aflöning af statsmedel eller vid någon af de med statsbidrag understödda läroanstalter för döfstumma, pensionen skulle för den tid, sålunda vunnit anställning varade, minskas i den mån den nya aflöningen tillhoppa med pensionen öfversköte det till Zotterman nu utgående årsarfvodet.

Utskottet hemställde, att Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen medgäfvit, att föreståndaren och förste läraren vid läroanstalten i Vadstena för öfveråriga döfstumma Erik August Zotterman finge från och med månaden näst efter den, i hvilken han blefve från sin nuvarande befattning entledigad, för sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension af 2,000 kronor, med vilkor dock, att, derest han framdeles skulle erhålla anställning med aflöning af statsmedel eller vid någon af de med statsbidrag understödda läroanstalter för döfstumma, pensionen skulle för den tid, sålunda vunnit anställning varade, minskas i den mån den nya aflöningen tillhoppa med pensionen öfversköte det till Zotterman nu utgående årsarfvodet.

I fråga om denna punkt anförde

Herr vice talmannen Swartling: Herr talman! En ärad statsutskottsledamot yttrade nyss samtalsvis till mig, att det vore svårt för statsutskottet att veta, huru det i allmänhet skulle ställa sig till dessa anslagsfrågor. Ty om man tillstyrkte Kongl. Maj:ts förslag, vore det icke bra, och om man afstyrkte detsamma eller gjorde ändring deri, så vore det ej heller bra. Jag tror dock för min del, att det i regel nog vore bäst, om statsutskottet tillstyrkte Kongl. Maj:ts förslag, enär dessa förslag i allmänhet äro välgrundade, och för visso skulle det varit bäst, om statsutskottet i afseende på nu föreliggande punkt behagat tillstyrka Kongl. Maj:ts proposition, i hvilket fall jag åtminstone icke skulle hafva funnit mig föranlåten till någon invändning. Utskottet har emellertid icke vågat göra detta, utan har utskottet tvärtom föreslagit en nedsättning i den pension, som begärts åt föreståndaren för döfstumanstalten i Vadstena, Zotterman. Utskottet säger, att det väl finner, »att, med anledning af hvad i statsrådsprotokollet anförts, pension af statsmedel bör beredas Zotterman, då den läroanstalt, han nu förestår, med värterminen detta år kommer att upphöra. Men då pensionen för den vid indragna läroanstalten i Skara för öfveråriga döfstumma anstälde föreståndaren Per Aron Borg, hvilkens lön i likhet med Zottermans uppgått till 3,000 kronor, år 1899 bestämts till allenast 1,500 kronor, synes pensionen för Zotterman böra i någon mån nedsättas»; och så föreslår utskottet, att den skulle bestämmas till 2,000 kronor, hvilket belopp utskottet anser vara »efter förhållandena lämpligt afvägdt». Ja, om förhållandet vore, att detta belopp kunde anses vara lämp-

ligt afvägdt, skulle jag för min del icke känna mig frestad att opponera mig mot förslaget, men enligt min uppfattning är detta *icke* förhållandet.

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

Då den omnämnde herr P. A. Borg, enligt Riksdagens beslut år 1899, vid entledigandet från sin befattning fick pension, var han endast omkring 47 år gammal. Hvad åter herr Zotterman beträffar, befinnes han vara nära 58 år, således 11 år äldre, hvilket är en väsentlig skilnad, då man betänker, att det icke gerna är möjligt för en person vid den åldern att få någon annan sys-selsättning vid afgang från sin innehafvande plats. Detta är en mycket beaktansvärd omständighet, som bör föranleda till en rätt väsentlig höjning af pensionen i detta fall i jämförelse med det förut relaterade.

I förbigående vill jag i sammanhang härmed nämna en annan sak, som visserligen icke är så mycket att fästa sig vid, men som dock har något att betyda, nemligen den omständigheten, att herr Borg var ogift, under det herr Zotterman har tre oförsörjda barn.

Om man vidare ser till dessa båda personers tjänstgöringstid, ställer den sig i hvartera fallet mycket olika.

Herr Borg var under åren 1872 och 1873 biträdande lärare vid Manilla, från april 1875 till hösten 1876 dels vikarierande, dels extra lärare derstädes; den 11 september 1876 förordnades han till lärare vid Manilla och den 1 januari 1879 till andre lärare vid döfstumanstalten i Vadstena; från den 1 januari 1892 var han föreståndare och förste lärare vid döfstumskolan i Skara. Hela hans tjänstetid, deri inberäknad den tid han tjänstgjort som biträdande lärare vid Manilla, uppgick sålunda endast till omkring 27 år, under det att herr Zotterman i nära 30 års tid varit döfstumlärare samt derjemte 3 år skött folkskolelärareseminari-um. Herr Zottermans sammanlagda tjänstgöringstid uppgår således till öfver 35 år mot herr Borgs 27 år. Dertill kommer en så *väsentlig* omständighet som den, att herr Zotterman i nära 25 år varit föreståndare och förste lärare vid döfstumskolan i Vadstena, under det att herr Borg endast omkring 7 år innehaft en liknande befattning.

Mig förefaller det således, om man tager alla dessa omständigheter i betraktande, som om Kongl. Maj:ts förslag skulle vara vida mera »lämpligt afvägdt» än utskottets, och då dertill kommer, att herr Zotterman erhållit särskildt intyg om ådagalagdt *synnerligt* nit och *framstående* skicklighet i sin nuvarande befattning, synes mig allt tala för att man nu borde bevilja herr Zotterman den ifrågavarande, af Kongl. Maj:t föreslagna pensionen. Jag ber kammaren noga beakta dessa omständigheter och väl-villigt bifalla det förslag, som för herr Zotterman skulle vara mest önskvärdt, nemligen Kongl. Maj:ts proposition i denna del.

Jag anholder därför att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

*Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)*

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Claëson: Herr grefve och talman, mina herrar! I anslutning till hvad den siste ärade talaren har anfört, ber också jag för min del att få säga några ord till förmån för den högre pensionen för herr Zotterman.

Kammaren behagade erinra sig, att sedan lång tid tillbaka i vårt land funnits tre undervisningsanstalter för öfveråriga döfstumma, nemligen en i Skara, en i Vadstena och en i Bollnäs.

Först befans, att anstalten i Skara kunde afvecklas, och det skedde under år 1899. Riksdagen beviljade då åt dervarande föreståndaren, herr Borg, en pension af 1,500 kronor.

Nu hafva förhållandena utvecklats sig derhän, att anstalten i Vadstena i år skall sluta sin verksamhet. Då är frågan, hvilken pension som bör beviljas den afgående föreståndaren, herr Zotterman. Jag ber att särskildt få påpeka, att det är Kongl. Maj:ts och Riksdagens beslut, som gifvit anledning till dessa föreståndares afgång från sina befattningar, hvadan det i nu förevarande fall lika litet som i det förut omnämnda kan vara tal om något frivilligt afgående.

Båda dessa herrar, Borg och Zotterman, ha haft lika stor aflöning, nemligen 3,000 kronor, för år räknadt. Men såsom den siste ärade talaren påpekade, äro ju deras meriter ganska olika. Först och främst är herr Zotterman 8 år äldre än herr Borg; herr Borg är född 1852, då deremot herr Zotterman är född 1844. Men det är en annan sak, som jag ber att kammaren måtte be- hjerta, nemligen att herr Borg, när han fick sin pension, varit föreståndare för döfstumanstalten i Skara allenast omkring 7 år, under det herr Zotterman nu varit föreståndare för anstalten i Vadstena vid pass 25 år, åtminstone mellan 24 och 25 år. Herr Borg fick en pension på 1,500 kronor, d. v. s. halfva aflöningen. Mig synes då, särskildt med hänsyn till den omständigheten, att herr Zotterman flerdubbelt längre tid än herr Borg varit föreståndare för döfstumanstalt, att för herr Zotterman borde bestämmas ett väsentligt högre pensionsbelopp än det, som beviljades herr Borg. Det torde därför icke kunna anses vara alltför obilligt, att för herr Zotterman föreslagits ett pensionsbelopp till 80 % af hans aflöning; och då denna utgör 3,000 kronor, skulle han således få 2,400 kronor i årlig pension.

Jag ber därför att få förorda det af herr vice talmannen framställda yrkandet.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! När pensionsfrågor föreligga till förberedande behandling för statsutskottet, har utskottet att uppdraga en jämförelse mellan de belopp, som i det ena och andra fallet begäras.

Härvidlag har utskottet haft särskild anledning att uppdraga en jämförelse mellan de pensionsbelopp, som år 1899 beviljades föreståndaren för döfstumanstalten i Skara, herr Borg, och det, som nu begäres för herr Zotterman. Riksdagen beviljade nemligen herr

Borg en pension af 1,500 kronor, men nu begäres för herr Zotterman en pension af 2,400 kronor. Dock är härvid att märka, att den sistnämnde innehar alldeles samma befattning, som den herr Borg innehade, med alldeles samma aflöning eller 3,000 kronor. Skilnaden skulle då bestå deruti, att herr Zotterman är till lefnadsåren mycket äldre samt förestått döfstumanstalt under längre tid än herr Borg. Ja, utskottet har också tagit detta i betraktande och föreslagit en höjning i pensionsbeloppet utöfver hvad som bestämdes år 1899, men har icke funnit skäligt att tillstyrka Kongl. Maj:ts förslag.

*Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna
(Forts.)*

Läser man igenom motiveringen såväl för den pension, som begärdes år 1899, som ock för den pension, som begäres i år, tror jag man skall finna, att det är alldeles samma skäl, som i båda fallen föranlett en dylik framställning, nemligen att vederbörande anstalt skulle upphöra med sin verksamhet och att dess föreståndare svårligen med utsigt till framgång skulle kunna skaffa sig någon annan inkomstgivande befattning. Nu tror jag dock, att man kan pruta något på herr Zottermans tjänstår. Han har visserligen förestått döfstumanstalten i Vadstena i något öfver 24 år, men att märka härvidlag är, att han under ej mindre än 9 års tid varit upptagen af offentligt uppdrag, och under denna tid har han naturligtvis icke kunnat annat än delvis egna sin tid åt skolan.

För en stund sedan framhölls, att föreståndare och lärare vid döfstumskolor icke ännu tillförsäkrats rätt till pension. Jag ber i sammanhang härmed få erinra om att en enskild komité utarbetat förslag till pensionering af denna lärarekår, och, om jag icke missminner mig, har den föreslagit en pension af 2,400 kr. för föreståndarne vid dessa döfstumskolor. Men att märka är, att dervid gjorde sig olika meningar gällande, huruvida pensionen skulle sättas till 2,000 eller 2,400 kronor. I hvarje fall fordrades dock för rätt till pension hög lefnadsålder och lång tjänstgöringstid.

Jag anser sålunda, att Riksdagen icke bör godkänna förslaget att bestämma pensionen för en föreståndare vid en döfstumanstalt, som skall indragas, till så högt belopp som 2,400 kronor. För min del tror jag kammaren har så mycket större skäl att bifalla statsutskottets förslag i denna del, som ifrågavarande pension enligt detsamma satts 500 kronor högre än den pension Riksdagen under samma förhållanden bestämde 1899.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Vahlquist: I likhet med de två förste ärade talarne skall äfven jag hemställa, att kammaren behagade bifalla Kongl. Maj:ts förslag i denna punkt.

Jag skall be att utom hvad föregående talare anförte såsom stöd för min hemställan särskildt få påpeka, att åt föreståndarne för de s. k. distriktsdöfstumskolorna af alla landsting utom tre bestämts en pension af 2,500 kronor, icke 2,400 kronor, såsom herr Carl Persson sade. Endast tre landsting, nemligen Kalmar läns norra, Jönköpings och Skaraborgs, ha satt pensionen till 2,000 kronor.

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

Jag anser att herr Zotterman är väl förtjent af den högre pensionen. Ty han har i snart 30 år tjenstgjort såsom döfstumlärare, deraf nära 25 år som föreståndare, och om man till denna hans verksamhet lägger 2½ års tjenstgöring såsom öfningslärare vid ett folkskolelärareseminarium, hvilken befattning ju också är en af staten aflönad tjenst, kommer man upp till omkring 32 tjenstår. Han är dessutom 57 år gammal, och således får man sammanlagdt omkring 90 lefnads- och tjenstår, hvilket fordras för ernående af en pension af 2,500 som distriktsdöfstumskoleföreståndare.

Den siste talaren medgaf, att herr Zotterman väl skött sin plats på ett utmärkt sätt under denna tid, men dock icke oafbrutet, enär han under 9 år varit upptagen af offentligt uppdrag. Jag kan icke neka till, att det smärtade mig höra denne talare framhålla detta såsom ett slags skäl emot att bevilja herr Zotterman den högre pensionen, och jag hade verkligen icke väntat, att ett sådant skäl skulle framkomma i denna kammare.

Jag ber att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i denna del.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Efter af herr talmannen framställda propositioner å de derunder gjorda yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 20:o)—25:o).

Biföllos.

Punkten 26:o).

Lades till handlingarna.

Punkten 27:o).

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 28:o).

Uti punkten 14 under tionde hufvudtiteln hade Kongl. Maj:t föreslagit, att Carl Henrik Jobst von Feilitzens enka Rosa Clementina Eugenia von Feilitzen, född Stålhammar, måtte, så länge hon förblefve enka, å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension af 800 kronor, att utgå från och med ingången af år 1902.

Utskottet hemställde emellertid, att Kongl. Maj:ts nu ifrågasvarande framställning icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Reservation vid denna punkt hade afgifvits af herrar Chr. Lundberg, I. Wijk, A. G. L. Billing, friherre J. T. Gripenstedt, F. E. Pettersson, K. Bohnstedt, K. G. Bildt, N. Fosse, greve P. O. L. Klingspor, greve K. A. Posse, L. Grundberg och greve C.

O. Taube, hvilka hemställt om bifall till Kongl. Maj:ts nu ifrågasvarande framställning.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lemnades på begäran ordet till

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.

(Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Odelberg, som yttrade: Herr greve och talman, mina herrar! Få uppgifter torde i allmänhet vara lönlösare än att uppträda för en kongl. proposition i den Riksdagens kammare, hvars samtliga statsutskottsledamöter afstyrkt densamma. Ändå hopplösare blir det, då motiveringen för afstyrkandet icke erbjuder några egentliga anfallspunkter, utan i sin korthet från början till slut är fullt konsequent.

Det skäl, som statsutskottet åberopat till stöd för ett afslag å Kongl. Maj:ts proposition om beviljande af understöd åt von Feilitzens enka, eller att han ej varit i statens tjänst anställd, har redan förut blifvit af statskontoret uti dess af Kongl. Maj:t infordrade utlåtande anfördt. Men — då jag detta oakadt ansett min pligt vara att föreslå Kongl. Maj:t att aflåta denna proposition för att underställa frågan Riksdagens pröfning, anser jag mig ock vid detta tillfälle, då frågan skall afgöras, icke böra iakttaga tystnad, utan tvärtom strida för mina åsikter, ehuru väl jag vet, att det kan synas fruktlöst. Jag har alltid den förhoppningen att ha åtminstone en person på min sida, nemligen kammarens vice talman, hvilken nyss uttalat den åsikten, att i pensionsfrågor Kongl. Maj:ts förslag alltid borde af Riksdagen godkännas.

Hvar och en, som intresserat sig något för vår jordbruksnäring, har nog en eller annan gång haft tillfälle att taga del af svenska mosskulturföreningens verksamhet. Denna förening har från en obetydlig början växt ut till att omfatta hela vårt land och räknar i närvarande stund mellan 3,000 till 4,000 medlemmar. Den uppbär anslag ifrån staten, hushållningssällskap och landsting. En sådan utveckling, uppnådd under loppet af några få år, tyder ovilkorligen på att det mål, denna förening för sig utstakat, är stort, och att den äfven lyckats att i någon mån realisera det samma. Målet är nyttiggörandet på ett rationellt sätt af landets vidsträckt vattensjuka mossmarker, vare sig för odling eller tekniska ändamål, och att således omsätta i handling det så ofta hörda slagordet att »väcka till lif landets slumrande millioner». Att svenska mosskulturföreningen också lyckats i sina sträfvanden, derom vittnar icke allenast det öfverallt inom landet vaknande intresset för utdikning af dessa mossmarker, hvilket ock föranlett svenska Riksdagen att under loppet af de tio sista åren tioudubbla sitt anslag för ifrågasvarande ändamål, utan äfven de rikare skördar af nästan alla kulturväxter, som frambringas på dylik mark, brukad och gödslad enligt de af föreningen gifna anvisningar. — Svenska mosskulturföreningens uppkomst, dess utveckling och dess banbrytande verksamhet är uteslutande von Feilitzens verk. Med en ovanlig arbetsförmåga, en okuflig energi och en glödande

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

entusiasm, utan hvilka egenskaper inga storverk utföras, har han ända till sin död varit den ledande kraften i denna förening. Han har genom sina undersökningar, sina rön och sina försök, offentliggjorda dels i föreningens tidskrift, dels ock efter hans död genom enskild persons frikostighet i en särskild publikation, skänkt åt oss jordbrukare värderika lärdomar i syfte att aftvinga landets mossodlingar förhöjda skördar.

Det är ju möjligt, att jag bedömer såväl mosskulturföreningens som ock von Feilitzens verksamhet med alltför stor entusiasm, men jag kan dock ej hjälpa, att, när jag tänker på denna verksamhet, som jag haft anledning att följa under hela föreningens tillvaro, jag osökt erinrar mig de allbekanta, af den engelske skriftställaren Swift en gång uttalade orden, att den, som frambragt två sädesstånd på en plats, der förr blott ett kunde växa, gjort mer för menskligheten än den fältherre, som vunnit 20 bataljer. Ligger det någon sanning i dessa ord, då har ock von Feilitzen, som oafslätligen sträfvat till detta höga mål, gjort sig väl förtjent om sitt fädernesland, och hans lifsgerning är väl värd att i tacksam hägkomst bevaras.

Att märka är nu, att von Feilitzen under sin listid uppburit ganska ringa ersättning för sitt arbete dels såsom föreståndare för Jönköpings kemiska station och dels såsom föreståndare för och ledare af svenska mosskulturföreningens arbeten. Hans aflöning var icke större, än att den nätt och jemnt räckte till familjens underhåll och barnens uppföstran. Åt den älderstigna och sjukliga enkan finnes intet kvar. Under sådana förhållanden och i betraktande af von Feilitzens lifsgerning, kan jag icke finna annat, än att det borde vara statens pligt att se till, att hans enka icke lider nöd. Jag vet mycket väl, att de stränga statsutskottsledamöterna för konsekvensens skull hålla fast vid att ej pensionera andra än statstjenare. Men om nu också von Feilitzen icke i ordets egentliga bemärkelse varit statstjenare, så har han dock uppburit hela sin aflöning från institutioner, som till allra största delen uppehållits genom statsmedel eller allmänna medel. Jag för min del fruktar ock för konsekvensen, men för konsekvensen af ett afslag på Kongl. Maj:ts framställning, ty uppskattas ej ett oegennyttigt, framgångsrikt arbete i fäderneslandets tjänst, sådant som von Feilitzens, högre, än att svenska Riksdagen ej därför vill offra några hundra kronor årligen för att lindra nöden för hans enka, då befarar jag, att de redan glesa lederna i den lilla trupp, som oegennyttigt egnar tid och krafter i vårt jordbruks tjänst, komma att allt mer och mer glesna.

Hvad vidare konsekvensen beträffar, vill jag påpeka, att Riksdagen vid föregående tillfällen icke alltid hållit så strängt derpå, som den nu tyckes vilja göra. Riksdagen har nemligen förut pensionerat enkor efter förtjente män, som icke varit i statens tjänst anstälde. Jag ber att få påminna om, att pensioner beviljats åt tonsättarne Lindblads och Södermans enkor och åt enkan efter fil. d:r Strandberg. För två år sedan beviljade ock Riks-

dagen på enskild motionärs framställning pension åt enkan efter föreståndaren för agrikulturkemiska anstalten vid landbruksakademiens experimentalfält, professor Nilsson, och motiverade då sitt beslut dermed, att Riksdagen ville visa sitt erkännande af den för vårt land i så hög grad hedrande och i synnerhet för vårt landbruk gagnande verksamhet, som professor Nilsson utöfvat. Jag må då fråga, om icke denna motivering afven här varit lämpligare än den, som af statsutskottet nu förelagts.

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

Innan jag slutar, ber jag att få vädja till mina yrkesbröder inom denna kammare, hvilka direkt eller indirekt dragit fördel af von Feilitzens verksamhet, jag beder eder, att I vid fattandet af edert beslut må låta mera det goda hjertat tala än den stränga formalismen, som i allmänhet är för oss främmande.

Herr vice talmannen Swartling: Herr talman! För att icke komma herr statsrådet och chefens för kongl. jordbruksdepartementet vänliga antagande om min ställning till denna fråga på skam, ber jag att härmed få öppet förklara, det jag anser, att statsutskottet skulle hafva handlat riktigtast, om det i detta fall behagat tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

De skäl för bifall, som anförts såväl i den kongl. propositionen som nyss så varmhjertadt från statsrådsbänken, och de ytterligare skäl härför, som andragits af reservanterna i deras vid denna punkt fogade reservation, synas mig nemligen vara vida kraftigare än hvad som innehålles i de få rader, hvilka utskottet anført såsom motiv för sitt afslagsyrkande. Visserligen måste jag erkänna, att utskottet formelt taget har rätt, men jag kan icke tänka mig, det kammaren skulle vara frestad att i denna fråga hålla så strängt på formen, att den icke tänker på hvad som är kammaren värdigt. Och så min uppfattning är den, att det skulle vara kammaren och särskildt de ledamöter af densamma, hvilka äro jordbrukare, värdigt att bifalla Kongl. Maj:ts proposition, ber jag att få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till reservanternas yrkande, som går ut på bifall till denna kongl. proposition.

Häruti instämde herrar *Broström, Ericsson* i Jönköping, *Henricson, Trolle, Emthén, Carlheim-Gyllensköld* och *Johanson* i Valared.

Herr Pehrson i Törneryd: Herr grefve och talman! Herr statsrådet och chefen för kongl. jordbruksdepartementet har nyss talat, och vi vilja nog alla erkänna, att han talat väl. Men när vi närmare granska det vackra talets innehåll, torde vi väl i alla fall kunna komma öfverens derom, att det hufvudsakligen var känslöskäl, med hvilka herr statsrådet här ville slå an.

Hufvudvigten synes mig ligga derpå, om man här vill godkänna den princip, som ligger i utsträckandet af statspensionerna utöfver embets- och tjänstemännens klass. Herr statsrådet åberopade några analoga fall, der så skett, men om dessa af honom omnämnda fall äro fullt jemförliga med detta, är jag icke i till-

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.

(Forts.)

fälle att nu närmare kontrollera. Som min enskilda uppfattning ber jag blott att få uttala, att jag icke heller skulle hafva varit med om de pensioner, herr statsrådet nämnde, för så vidt tillfälle beredts mig att derom tillkännagifva min särskilda mening. För egen del har jag hållit strängt derpå, att man *icke* skall med statspensionerna gå utöfver hvad statens embets- och tjenstemannaklass omfattar, ty *hvar* skall man sätta gränsen, om man vill draga upp någon *annan* gräns, än den af mig nu omnämnda? Våra aflöningsförhållanden och pensioner till embets- och tjenstemän äro här i landet orimligt höga. Carl Anders Larsson i Maspelösa talade redan på sin tid så ofta här i denna kammare om att lönerna till statens embets- och tjenstemän utgjorde: »50 miljoner kronor årligen, mina herrar», sade han, och ingen tyckte på den tiden, att detta kunde vara möjligt, utan alla ansågo, att deri låg en ofantlig öfverdrift. Nu är emellertid förhållandet det, att det står för oss alla klart, att Carl Anders Larsson siffra var *för liten*. För att icke göra mig skyldig till misstag vill jag här icke fixera någon siffra, utan endast antyda, att Carl Anders Larssons antagande säkerligen öfverträffas af verkligheten.

Lägger man i hop löner och pensioner till statens embets- och tjenstemän, så kommer man upp till ett belopp, som man helt säkert icke gjort sig föreställning om.

»Nå», säger man, »här är fråga blott om en liten och särskild pension, en pension till en fattig enka.» Och nog vet jag såväl som hvarje annan ledamot af denna kammare, att dessa åtta hundra kronor, som nu föreslagits i pension, icke ensamt för sig spela någon roll för statsverket. Det är icke ur *sådan* synpunkt, jag här vill afstyrka Kongl. Maj:ts förslag, utan det är med hänsyn till *de principer*, som ligga i frågan. Om man icke får draga upp en gräns, der man kan hålla fast, skall det naturligtvis bära af allt längre och längre, och slutet, för så vidt man vill vara konsekvent och rättvis, måste blifva det, att staten pensionerar *alla*. Är detta möjligt att realisera? Men den tanken vore annars riktig, om man icke vill stanna vid den gräns, som jag nu nämnt, nemligen att man skall gifva pension endast åt statens embets- och tjenstemän, men att man *icke* bör gå derutöfver.

Her statsrådet har nämnt, att mannen till den ifrågavarande enkan i sin lifstid utöfvat en gagnande verksamhet, och vare det långt från mig att vilja förneka detta. Han sade ock, att mannen utöfvat denna verksamhet vid en anstalt, som vore understödd af statsmedel, och detta skulle vara anledningen, att man nu skulle bevilja pension åt enkan. Jo, vi hafva haft tillfälle för en stund sedan under behandlingen af denna hufvudtitel att tala något om detta. Här ser man följden af att utsträcka pensionsrätten än åt ena hållet än åt det andra. Så fort man kan åberopa sig på t. ex. en verksamhet hvilken som helst, blott den haft understöd af staten, genast fordrar man, att icke blott utöfvaren af denna verksamhet skall vara berättigad till pension, utan äfven hans enka och barn. Med en dylik uppfattning kan jag icke förlika

mig, ty man kommer alldeles för långt och vet icke, hvar man slutligen skall hamna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets afstyrkande hemställan.

Ang. anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

(Forts.)

Herr Persson i Stallerhult: Jag skall be att få ansluta mig till det yrkande, som den siste ärade talaren framstälde, nemligen om bifall till utskottets hemställan.

Jag kan icke för tillfället granska de analoga fall, som här framställts, men detta är i alla fall en principfråga, och om man äfven någon gång beviljar en pension under förhållanden, liknande dem, hvarom nu är fråga, är det icke något skäl att fortsätta på den vägen.

Här tyckes meningen vara, att så snart Riksdagen lemnar anslag till en enskild förening, skall staten i och med detsamma hafva förpligtelse att pensionera dess tjenstemän eller de arbetare, som syssla med föreningen och dess verksamhet. Och icke nog med detta; man vill äfven hafva pension åt enkorna, och en annan gång äskar man kanske pension äfven åt barnen. Det är en princip, som man åtminstone icke bör vara allt för snar att antaga.

Såsom vanligt, när det är fråga om att begära pension hos Riksdagen, har äfven denna gång statskontorets utlåtande öfver framställningen inhemtats, men i detta fall har statskontoret icke vågat sig på att tillstyrka Kongl. Maj:t att hos Riksdagen anhålla om pension åt den ifrågavarande enkan, utan statskontoret har ansett, att om understöd bör tillerkännas henne, bör mosskulturföreningen draga försorg derom.

Sedan statskontoret afgifvit sitt utlåtande, har yttrande i frågan inforrats äfven af landbruksstyrelsen. Och denna styrelse lemnar först en mycket lång och vidlyftig redogörelse för mosskulturföreningens verksamhet och äfven för af lidne von Feilitzens verksamhet inom denna förening och kommer slutligen till en hemställan, att Kongl. Maj:t måtte till Riksdagen aflåta proposition om beviljande af en pension till ett belopp af 1,500 kronor åt von Feilitzens enka. Ja, landbruksstyrelsen drager sig verkligen icke för att föreslå 1,500 kronor i stället för de 800 kronor, som Kongl. Maj:t sedan ansett sig kunna begära.

Om jag sedan granskar de skäl, som af departementschefen anförts för denna pension, så får jag säga, att jag finner dessa skäl vara af märkvärdig beskaffenhet. Dessa skäl finnas anförda å sid. 47 i utskottets utlåtande. Departementschefen säger der, att denne af lidne person, som mycket gagnat Svenska Mosskulturföreningen, »genom detta sitt oegennyttiga och för svenska jordbruksnäringen betydelsefulla arbete med skäl kan antagas hafva blifvit hindrad att förskaffa sig en så god ekonomisk ställning, som han med sin framstående duglighet eljest bort ega goda förutsättningar att uppnå», och därför bör staten träda emellan och tillerkänna hans efterlevande enka pension. Är det möjligt att resonera svagare än sålunda: »i händelse den eller den kunnige

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

och skicklige personen icke blifvit sittande på denna plats, utan egnat sig åt en annan tjänst, så skulle han hafva kommit till en högre och mera inkomstgifvande befattning än denna? Det är väl ett underligt resonnement? Huru kan man söka motivera en sak med ett sådant skäl, som att en person, som i sin tjänst uppbär låg aflöning, om han icke antagit denna tjänst, ovilkorligen skulle fått en befattning med betydligt högre aflöning. Det är väl att stödja sig på det ovissa, om man någonsin stödt sig på något ovisst.

Jag vill visst icke förneka, att den afidne i lifstiden med synnerligt nit egnat sin tid åt detta arbete. Men det finnes väl tusentals personer, som i vårt land egna sig åt lika nyttiga arbeten, ehuru de icke synas så mycket, och det finnes tusen, som hafva samma kunskaper som denne man, men det är icke sagdt, att deras arbete synes så väl eller blir så väl refererad i Riksdagens handlingar som denne mans. Skall man slå in på den vägen, att hvarje kunnig person, som egnat sig åt ett arbete, vare sig i det allmännas tjänst eller i det privata lifvet, skall erhålla pension af staten, och icke endast han sjelf, utan äfven hans enka och barn, hvarest skall man då sluta?

Hvad särskildt detta fall beträffar, tycker jag, att »Svenska mosskulturföreningen» borde vara tacksam för det stora statsunderstöd, den erhåller, och icke gå så långt, att den fordrar, att staten skall pensionera äfven dess tjänstemän och deras efterlevande.

Herr talman! På de skäl, jag nu anført, och de skäl, statsutskottet andragit, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan om afslag å Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning.

Herr Spånberg: Orsaken till att jag begärt ordet är egentligen den, att ingen bättre än jag torde känna till herr von Feilitzens verksamhet, enär såväl han som jag varit ledamöter i styrelsen af den förening, inom hvilken han utfövat sin hufvudsakligaste lifsgerning, och det ända från denna styrelses första tillvaro. Dessutom har jag varit styrelseledamot för Jönköpings läns kemiska station, för hvilken station Feilitzen varit föreståndare.

Statsutskottet har afstyrkt Kongl. Maj:ts förslag om beredande af pension åt herr von Feilitzens efterlemnade enka, på den grund att herr von Feilitzen icke skulle hafva varit statstjenare. Ja, jag medger, att han icke haft någon vidare långvarig statstjenstgöring. Men det kan ju i alla fall förtjena att nämnas, att han i sin ungdom varit anställd i statens tjänst, i det han då tjänstgjorde i det s. k. bergskollegium, derifrån han dock tidigt drog sig ut i det praktiska lifvet. Af den siste talaren sades, beträffande hvad som framhållits om herr von Feilitzens förtjenstfulla verksamhet, att det funnes ett stort antal — kanske tusentals — män, som hade lika stora kunskaper, som han haft, och utfövat en lika omfattande verksamhet. Nej, mina herrar, detta är icke riktigt. Ty

för det första har herr von Feilitzen, vid unga år, aflagt bergsexamen, en dryg examen, som icke så många kunnat aflägga, och för det andra måste vi taga i betraktande, att han utfövat en banbrytande verksamhet, som är af så stor betydelse för det svenska jordbruket, att först framtiden kanske är i stånd att fullt uppskatta densamma.

Af en talare bakom mig sades nyss, beträffande en föregående punkt i utlåtandet, der det var fråga om beredande af pension till föreståndarne för folkhögskolorna, att han icke kunde tillstyrka något sådant, enär dessa skolor icke hade af staten fastställda stadgar, och dylikt. Detta skäl är icke tillämpligt i förevarande fall. Förhållandet är nemligen det, att herr von Feilitzen, jemte det han utfövat sin verksamhet i mosskulturföreningen, varit chef för Jönköpings läns kemiska station, och under hela den tid, anslag af statsmedel utgått till denna station, har han uppburit den aflöning, som staten beviljat i anslag, nemligen på de senare åren 4,000 kronor, och förut något mindre. Då dertill kommer, att staten gifvit föreskrifter om tjänsternas tillsättning, om erforderliga examina, om inspektioner och meddelat instruktioner för stationernas skötsel o. s. v., torde man nog vara berättigad att säga, att han kunde likställas med vanliga statstjenare. Det enda, som kan anföras här emot, skulle vara, att det är hushållningssällskapen, som tillsätta tjänstemännen, men för öfrigt kan man säga, att stationen utgör en statsinstitution.

Uti instruktionerna för de kemiska stationerna har staten låtit inflyta en bestämmelse, att dessa stationers föreståndare äro skyldiga att med intresse och kraft egna sig åt lösandet af något för jordbruket viktigt spörsmål. Det var just denna från statens sida meddelade föreskrift i instruktionerna för de kemiska stationerna, som gjorde, att herr von Feilitzen, sedan han blifvit föreståndare för Jönköpings kemiska station, begärde anslag af statsmedel för att kunna resa ut och i främmande länder studera mosskulturen. Han fick anslaget, och sedan han i Tyskland och Holland studerat tillhörande förhållanden, kom han hem med den fullaste öfvertygelse, att här fanns ett stort verksamhetsfält och att det gälde upparbetandet och upphjelpandet af en på låg ståndpunkt stående jordbruksfråga.

För en 15 å 16 år sedan, under den tid jag var ledamot af Riksdagens Första Kammare, satt jag i ett plenum och genomögnade en ortstidning och fick då se, hurusom uti Rogberga landtmannaförening på Feilitzens förslag bildats en liten förening med namnet Mosskulturförening och utgjorde första början till Svenska mosskulturföreningen, och jag öfverraskades af att se, det jag blifvit vald till ledamot af denna förenings styrelse. Jag hade då knappast en aning om hvad som menades med mosskultur, och jag tror, att ännu i den dag, som är, många icke hafva gjort denna fråga klar för sig. Men vi började snart med kraftiga händer arbeta för föreningens uppgift, herr von Feilitzen ledde de vetenskapliga försöken, och styrelsen hjälpte till med de ekonomiska

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

angelägenheterna, och många stora resultat hafva på mosskulturens område uppnåtts.

Innan jag går vidare, vill jag säga, att det äfven kan tänkas flera andra synpunkter, som för oss möjliggöra, att herr von Feilitzens enka borde af staten få hjälp. Om man nu icke kan påstå, att hon har någon *laglig rätt* att få pension, så kan man med skäl gifva saken ett annat namn och säga, att herr von Feilitzens livsverksamhet var af den betydelse för vårt land, att man kan fordra, att hans enka tillerkännes ett årligt understöd eller hvad man vill kalla det, och som hon verkligen är i behof af. Jag skall nu be att få nämna några ord om denna herr von Feilitzens livsverksamhet.

Jag har här i min hand ett efter hans död utgifvet tidskriftshäfte, hvori finnes en dödsruna öfver von Feilitzen, och som äfven innehåller en förteckning på hans författareverksamhet. Jag har i dag räknat igenom dem, och jag fann då, att han skrivit icke mindre än 197 afhandlingar, som beröra landtmannaspörsmål, och alla dessa afhandlingar hafva blifvit i tidskrifter offentliggjorda, utan att han derför begärt eller erhållit ett enda öre. Så oegennyttig var denne man.

Hvad beträffar hans arbete i öfrigt, sätter jag främst hans *försöksverksamhet*, hvilken varit af en betydande omfattning. Här har jag en stor bok, som innehåller redogörelse för flera tusen af honom utförda experiment och hvilka efter hans död och med ledning af hans efterlemnade journalanteckningar blifvit offentliggjorda. Af dessa experiment framgår tydligt och klart hans banbrytande verksamhet i det svenska jordbrukets tjänst, och de undersökningar eller försök, som han anställt härutinnan, skola kanske i framtiden inbespara millioner kronor åt våra jordbrukare. Jag vill nämna några grupper af dessa undersökningar, hvilka han har företagit och delvis afslutade angående *kalkens* betydelse för jordbruket. Han har visat, att kalken är nödvändig dels såsom ett medel att förbättra jordens fysikaliska beskaffenhet, dels att hindra för växterna i jorden befintliga skadliga syror att förstöra växligheten, dels visat hvilken stor betydelse kalken har såsom växtnäring och dels kalkens förmåga att göra andra i jorden befintliga ämnen lämpliga för växternas näringsbehof. Den saken har han så tydliggjort, att hvar och en, som vill följa hans föreskrifter i det fallet, lätt kan få klart för sig, både hvar man skall kalka och huru mycket kalk som skall användas, i fall sådan behöfves. Vidare hans undersökningar rörande *kali* har visat, huru nödvändig kaligödsling är. Sedan dessa undersökningar blifvit kända, har jordbrukets användning af kali ökats, och det i så enorm grad, att man fäste sin uppmärksamhet på, huruvida icke jordbrukets stigande behof af kali skulle kunna tillfredsställas inom landet, derigenom att ur våra berg, som innehålla kali, toges sådan. En rätt stor industri uppstod. Man söndermalde bergarten, som innehöll kali, och sålde deraf till jordbrukarne. Prof af detta stenmjöl hemtades till mosskulturföreningen för att dermed anställa

försök. Vid de anställda försöken visade det sig, att kalit i denna söndermalda bergart var till den grad svårlost, att växterna kunde föga eller alls intet tillgodogöra sig detsamma. Följden häraf blef naturligtvis den, att man nedlade denna industri. Hade ej denna undersökning företagits, så är det troligt, att man än i dag skulle fortsatt med ifrågavarande stenmjöls gödsling, då man fortfarande varit i den tron, att sådan söndermalad bergart med deri befintlig kali vore till nytta för jordbruket. Hvilka stora summor, som dermed kunde hafva gått förlorade, är lätt att inse.

Så kommer jag nu till en annan af hans undersökningar, nemligen angående *qväfvets* betydelse. En dag för många år sedan, då jag gick ut för att bese en lupinodling, hade jag herr von Feilitzen i sällskap. Denna lupinodling var gjord för att dermed tillföra mogen nyodlad sandjord qväfve. Då vi framkommo, sade von Feilitzen »att här skall du få se något märkvärdigt.» Och hvad fingo vi då se? Jo, något, som många nu för tiden känna mycket väl till, men som då icke var så mycket känt. De längsta och frodigaste plantorna — hade hvarje af sina rotspetsar tätt besatta med ett slags kuler eller knölar, som innehöllo bakterier. De mindre plantorna hade icke så många kuler på sina rötter, och de allra minsta hade icke några kuler alls. Dessa sista planter voro små och kunde icke trifvas och växa, därför att de saknade qväfve, som de andra plantorna erhöilo genom bakterierna i dessa kuler. Det var icke herr von Feilitzen, som först påvisade bakterieteorierna om att en del växter kunde på detta egendomliga sätt tillföras qväfve, utan denna upptäckt gjordes af en tysk vetenskapsman. Men saken var naturligtvis till en början föga utredd, och det var först sedan herr von Feilitzen anställt en mängd undersökningar, som kännedomen om dessa bakteriers verksamhet blef mera utvecklad och som man kom så långt, att man kunde odla baljväxter på steril mark, som i sig sjelf saknade qväfve, blott man tillförde denna mark något »ympjord», om jag så må säga, hvilken innehöll sådana slags bakterier, som växterna vilja hafva.

Det finnes nemligen särskilda bakterier för olika växter. Bakterien för klöfver t. ex. öfverflyttas icke på lupiner och tvärtom. Detta bakteriespörsmål har emellertid varit ett af de viktigaste att utreda, ty derigenom har det blifvit oss möjligt att odla våra öde hvitmossar, som ligga der i tusentals hektar, alldeles värdelösa. Han har just med dessa försök visat, att man under vissa förutsättningar kan med fördel odla dessa hvitmossar, så att man kan få i stället för ödemarkerna gräsrika ängar utan att ditföra det dyrbara qväfvet, endast med användande af lämplig dikning och tillförande af kalkfosforsyra, kali och sand. Om ni, mina herrar, sett dessa mossar och dessa experimentalfält och sett meterlång klöfver växa på hvitmossarne, så skulle ni bedömt von Feilitzens verksamhet efter en annan måttstock.

Utom odlingarna af mossar och hans arbeten i den rigtningen har han i Sverige inarbetat begagnandet af torf från hvitmossarne till strö i ladugårdarne. Det finnes nu mera ingen enda förstån-

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.

(Forts.)

dig jordbrukare, som, om han vill hafva fullständig uppsamling af den flytande spillningen i ladugården och helsosam luft, underlåter att använda torfströ. Vi, de praktiske arbetets män, få och böra aldrig glömma, att det är vetenskapsmannen, som vid sitt arbetsbord och genom sin nervutslitande verksamhet gör det möjligt för oss att fortare och lättare utföra våra arbeten. Jag vill fråga er, mina herrar, huru det skulle vara, om vi icke haft dylika vetenskaps stormän, som gjort det bekvämt för oss och skapat de lefnadsförhållanden, hvarunder vi lefva. Dessa vetenskapsmän hafva i de flesta fall arbetat hufvudsakligen för att nå det vetenskapliga mål, de eftersträfvat, men icke, såsom vi göra, egnat sina tankar åt att förtjena penningar. Men det är *vi*, som draga den största nytta af dem. Och det visar sig i alla våra förhållanden och på alla områden, att vi stå i stor tacksamhetsskuld till dem.

Och då 800 kronor begäres till ersättning åt von Feilitzens döfva, sjuka och gamla enka, förvånar det mig, att denna kammare, som hufvudsakligen består af jordbrukare, som skola draga nytta af denne mans banbrytande verksamhet, ett enda ögonblick kan hesitera att bevilja detta lilla belopp. Jag tror icke, att resultatet af en votering kan blifva ett afslag å begäran om pension, ty det finnes säkerligen icke ett tillräckligt antal af denna kammares ledamöter, som skulle vilja öfverlemna von Feilitzens enka åt den enskilda välgörenheten eller den offentliga fattigvården.

I detta yttrande instämde herrar *Hazén, Johansson* i Aflösa, *Danielsson, Bengtsson* i Häradsköp och *Jonsson* i Hökhult.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Odelberg: Jag skall blott be att få yttra ett par ord med anledning af två högt ärade statsutskottsledamöters anföranden.

Det är visst icke på den grund, att svenska mosskulturföreningen uppburit statsunderstöd och att jag skulle betrakta den såsom någon qvasi-statsinstitution, som jag föreslagit Kongl. Maj:t att aflåta en proposition till Riksdagen om pension åt von Feilitzens enka. Jag skulle gjort det med lika stort nöje, om svenska mosskulturföreningen icke uppburit ett enda öre såsom statsunderstöd. Jag betraktar icke dessa 800 kronor såsom pension, utan såsom en *belöning*.

Herr Carlheim-Gyllensköld: Herr grefve och talman! Mina herrar! Det är en besynnerlig erfarenhet jag gjort, att statsutskottet aldrig har några penningar, då det är fråga om jordbruket och dess målsmän. Här hafva vi nu en af jordbrukets målsmän, en banbrytande storman, som gjort en gerning, den alla erkänna vara beaktansvärd, erkännansvärd och belöningsvärd. Han har stupat på sin post, han lika så väl som de, som föllo offer för Bofors-olyckan, och som tulltjenstemännen vid olyckan utanför Stockholm. Det ena tycker jag kan vara lika godt som det andra.

Han har dock fallit för öfveransträngning och öfverarbete i jordbrukets tjänst. Är icke sådant erkännansvärdt? Jag tror det.

Här har talats om känsluskäl. Det må vara, att somliga kunna hafva känsluskäl. Men här föreligger lika mycket skälet att gifva erkännande åt förtjenstfullt arbete. Kongl. Maj:t är icke — förlåt, att jag säger det — känd för att hafva särskilda känsluskäl. Kongl. Maj:t har dock ansett det nödigt att föreslå denne mans enka till erhållande af pension, eller låt oss hellre kalla det belöning för framstående verksamhet. Denna verksamhet är känd från Ystad till Haparanda. Litet hvar bland de jordbrukare, som följt med jordbrukets utveckling, kan icke annat än erkänna de goda resultat, som genom denna verksamhet uppnåtts. Sverige har tidigare och ofta, i olika former, erkänt sina om landet förtjente mäns verksamhet, och jag hoppas, att nutiden icke skall frågå denna goda tradition.

*Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsskatterna.
(Forts.)*

Vid denna hufvudtitel är det ett förhållande, som icke finnes vid de andra hufvudtitlarna. Här är det en genomgående undersökning pr individ. En sådan är också gjord för den ifrågavarande tjänstemannens enka. Om jag kallar det för nationalbelöning eller ersättning för hans verksamhet eller pension, det gör detsamma, blott enkan får detta lilla belopp såsom erkänsla från jordbrukarne i denna kammare för hennes mans framstående verksamhet.

Friherre De Geer.: Statsutskottet har ofta med rätta, när det gått införande af nya kategorier pensionstagare, framhållit sina principiella betänkligheter. I detta fall har det dock förvånat mig, att utskottet haft några sådana farhågor. Jag för min del skall just af principiella skäl be att få yrka bifall till reservanternas hemställan, och då ju ingenting kan vara mera önskvärdt, än att vi genom att bevilja en liten obetydlig pension åt en synnerligen förtjent mans enka möjligen kunna framkalla liknande fall och förmå flere lika kunnige och duglige män som von Feilitzen att utan alltför stora farhågor för de sinas ekonomiska framtid egna sig åt allmännyttiga värf och i lika framstående grad gagna vårt land, hafva vi för visso icke allenast följt våra känslor, utan äfven gjort en ur statsekonomisk synpunkt synnerligen god affär.

Jag ber därför att få sluta mig till dem, som yrkat bifall till reservanternas förslag.

Herr *Byström* instämde häruti.

Herr *Persson i Tällberg*: Det är nog ingen, som har bestridit de förtjenster, som von Feilitzen har inlagt på jordbrukets område, och jag finner det heller icke så underligt, att statsutskottet har klandrats, därför att utskottet icke kunnat vara med om den ifrågavarande pensionen. Jag får upprigtigt säga, att det för oss, som yrkat afslag, skulle hafva varit mycket mera angenämt, om

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.

(Forts.)

vi kunnat vara med om pensionen, men det tillkommer för visso oss — herrarne må säga hvad herrarne vilja — att bedöma frågan ur *andra* synpunkter än dem, som här i kammaren under vissa omständigheter kunna göra sig gällande. Det är enligt min uppfattning nödvändigt för statsutskottet att i sina beslut taga hänsyn till annat än känsluskäl, ty jag undrar, hvar det eljest skulle sluta, och om icke statsutskottet skulle ådraga sig mycket klander, om vi skulle låta känslan föra oss åstad att bevilja det ena anslaget efter det andra, och jag undrar, huru det skulle taga sig ut, då statsregleringen skulle uppgöras vid riksdagens slut, om vi skulle gå till väga på det sättet.

En talare yttrade här, att statsutskottet aldrig hade några penningar, då det gälde jordbruket. Jag ber att få protestera mot ett sådant yttrande. Man har vidare framhållit denna persons stora förtjenster, och man har, så godt man kunnat, refererat de inlägg, som han gjort för jordbrukets förkofran. Ja, alla äro vi eniga härom. Man har vidare till och med framhållit hans höga examina såsom motiv för bifall. Ja, det synes nu en gång för alla vara så, att de, som i ungdomen haft förmånen att få draga nytta af statens institutioner och läroverk, det är, säger jag, som om dessa personer på denna grund rent af skulle hafva någon fordran på underhåll från staten, och detta icke endast så länge de lefva, utan äfven efter döden för de sina. Det finnes tusentals personer, som verka i det tysta och som äro lika nödvändiga för statens utveckling och bestånd som dessa, hvilka på ett mera märkbart sätt framträda, och skulle vi söka reda på alla dessa, som verkat i det tysta och som gjort verklig nytta på det andliga eller det materiella området, så vågar jag påstå, att det skulle vara absolut omöjligt för oss att bereda dem sådana fördelar, som här föreslås rörande denna person.

Vi måste se dessa frågor från såväl rättslig som ekonomisk synpunkt och icke låta endast humanitetsskäl tala. Det skulle, som jag sagt, hafva varit mycket mera angenämt, om jag kunnat vara med om att tillstyrka denna framställning.

Herr statsrådet yttrade, att skälet till framställningen icke var det, att föreningen icke haft understöd af staten. Ja, så mycket farligare är det då. Då har man alls ingen hållpunkt, utan måste släppa det alldeles löst i afseende å dylika pensioner. Det har också förefallit mig underligt, att föreningen icke känt sig förpligtad att understödja denna enka, utan att man vändt sig till Riksdagen med en begäran om pension åt henne.

Det är sålunda icke af något slags ovilja mot denna person eller af något slags underskattande af hans verksamhet, jag stält mig på utskottets sida, utan det är *uteslutande* med hänsyn till de konsekvenser, som saken skulle föra med sig, och det är också uteslutande af det skälet, som jag nu ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Fläsbro instämde häruti.

Herr Spånberg: När jag sist hade ordet, glömde jag att bemöta herr Carl Persson i Stallerhult, då han yttrade, att statskontoret i sitt utlåtande skulle hafva sagt, att man borde öfverlemna åt mosskulturföreningen att hjälpa von Feilitzens enka. Nej, så står det icke, utan jag skall be att få läsa upp, hvad der verkligen står. Statskontorets utlåtande refereras i betänkandet på följande sätt: »Till följd af nådig remiss har statskontoret den 21 nästlidne oktober afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet och deruti anført, att, då von Feilitzen hvarken vid dödsfallet eller, såvidt handlingarne utvisade, dessförinnan varit i någon statens tjänst anställd, den föreliggande frågan, såsom ju också tydligen i ansökningsföretagsbeslutet, måste bedömas från helt andra synpunkter än dem, som plägade vara de afgörande, då framställning af Eders Kongl. Maj:t gjordes till Riksdagen om pension åt enka eller barn efter någon, som egnat sitt lifs verksamhet åt statens tjänst utan att hafva kunnat vid dödstillfället efterlemna åt de sina medel till bergning, samt att, då mosskulturföreningen, som gjort till sin uppgift att främja arbetena å det område, hvaråt von Feilitzen egnat sin hufvudsakliga verksamhet, ansett denna verksamhet så förtjenstfull, att den borde betinga ett erkännande från statens sida i form af pension åt hans efterlemnade enka, statskontoret visserligen hölle för antagligt, att något sådant erkännande kunde vara berättigadt, men dock icke vore i tillfälle att derom bilda sig en så sjelfständig uppfattning, att statskontoret ansåge sig befogadt tillstyrka Eders Kongl. Maj:t vidtagandet af den i ansökningsbegärda åtgärd, helst tillfälle icke syntes saknas för mosskulturföreningen» — ja, här stannade han, men sedan heter det — »att på annan väg bringa denna fråga under Riksdagens pröfning.» Detta är hvad statskontoret sagt, och hvaraf synes, att statskontoret ansett, att frågan borde af Riksdagen afgöras.

Ang. anslagen till pensions- och indragningsstaterna.
(Forts.)

För öfrigt skulle jag vilja bedja de af statsutskottets ledamöter, som nu så kraftigt afstyrkt denna pension, att en gång göra sig besvär att resa ner till de experimentalfalt, som von Feilitzen anlagt, och bese de experiment, som han gjort. Jag är då öfvertygad derom, att, när de fingo se, hur ärter och klöfver växa på förut totalt värdelösa vitmossor, de skulle ångra, att de i dag här i kammaren uppträdte emot pensionen. Att de kunnat hafva fog att i utskottet afstyrka densamma, det kan jag förstå, men i deras ställe skulle jag helst hafva sett att slippa försvara utskottets afstyrkande.

Herr Petri: Det kan icke nekas, att statsutskottet har fullt formellt rätt i sitt afstyrkande utlåtande, och att man å andra sidan icke egentligen har annat än känsloskäl att åberopa för hvad man anser rättvist, men denna känsla har hos mig framväxt så stark, att jag icke kan underlåta att yttra några ord i frågan.

Det förefaller mig motbjudande, att det enda skälet, hvarför detta förslag om hjälp till en afliden förtjent mans efterlevande, nödlidande enka skulle afslås, skulle vara det, att denne man icke

Ang. anslagen
till pensions-
och indrag-
ningsstaterna.
(Forts.)

haft någon statstjenst. Jag tycker, att det skälet är alldeles för litet att derpå grunda ett beslut. Några af de föregående statsutskottsledamöterna, som yttrat sig, hafva undrat, hvar gränsen skulle bli, om man nu oupphörligen skulle bevilja understöd eller pensioner. Jag vill härpå blott svara, att gränsen anser jag ligga i Riksdagens *rättskänsla*, och jag hoppas, att Riksdagen nu måtte bevisa, att i denna fråga dess *rättskänsla* är sådan, att detta lilla understöd må beviljas.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Sundblad, Johansson* i Stora Mellby, *Sjöberg* och *Burman*.

Herr Pehrson i Törneryd: Herr grefve och talman! Jag skall icke anhålla om att få säga många ord. Men när diskussionen tager en sådan vändning, som den gjort här i denna fråga, då blir man liksom litet förbluffad och tycker, att man känner sig så bortkommen, att man frågar sig sjelf, om man vid den föregående behandlingen verkligen lyckats pröfva innebörden af det föreliggande ämnet från rätt håll och på de sakliga skäl, som kunna föreligga.

En talare på jönköpingsbänken har funnit det vara i sin ordning att här tala om åtskilligt, som jag tycker icke mycket tillhör den sak, som föreligger. Vill man bevisa sin sak på sådant sätt, som han delvis nu sökt göra, och det skall utgöra fullgoda bevis, då kan man efter min uppfattning skaffa bevis för allting. Bland annat framhöll den talaren de många experiment, som von Feilitzen i tiden gjort. Ja väl, men antalet skall der icke allenast räknas, utan *betydelsen* af dessa experiment skall *vägas*. Och utan att klandra den förmente föregångsmannen på det svenska jordbrukets område, tillåter jag mig ändock att säga talaren på jönköpingsbänken, att nog kan det gå för sig att frambringa både ärtväxter och till äfventyrs äfven »sockertoppar», som han sade, på de småländska mossarne och sandfälten. Men jag vill på samma gång säga honom, att det kostar mer, än det smakar. Det är den erfarenhet, vi hafva fått i mångt och mycket, då vi försökt att sköta vår mossjord på det »rationella» sätt, som von Feilitzen för oss framhållit, och hvilket jag icke vill här vidare beröra. Det går icke an att här mer än på andra områden blott lefva sig in i teorien och helt och hållet se bort från verkligheten.

Herr *Jönsson* i Färeköp instämde häruti.

Öfverläggningen var härmed slutad. I öfverensstämmelse med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag dera och bifall i stället till Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning. Herr talmannen fann den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad, men som votering likväl begärdes,

blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voterings-*Ang. anslagen till pensions- och indragningsstaterna.*
proposition:

Den, som vill, att kammaren med afslag å statsutskottets hemställan i tjuguaåttonde punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 11, bifaller Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, röstar

(Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 126 ja mot 76 nej; och hade kammaren alltså fattat beslut i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Punkterna 29—34.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Vidare föredrogs statsutskottets utlåtande n:o 66, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående inköp af de enskilda telefonanläggningarna i Stockholm med omnejd.

Ang. inköp af de enskilda telefonanläggningarna i Stockholm med omnejd.

Dervid yttrade:

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Krusenstjerna: När telefonen gjorde sitt inträde i vårt land, försummade man från statens sida att taga om hand det nya samtalsmedlet och öfverlemnade uppfinningens exploatering åt den enskilda företagsamheten. Till följd deraf uppstod det ena enskilda telefonnätet efter det andra. Det dröjde dock ej länge, innan man från statens sida kom till insigt derom, att man både i administrativt och i ekonomiskt hänseende gjort ett missgrepp. Och den nyss bortgångne chefen för det svenska telegrafverket — till hvilken, jag vill begagna tillfället att från denna plats säga detta, vårt land står uti en tacksamhetsskuld, som jag hoppas aldrig måtte glömmas, för allt hvad han till Sveriges berömmelse åtgjort för det svenska telefonväsendets utveckling — han inlade också hela sin sällsporda energi och sin sällsporda förmåga på att söka återvinna telefonväsendet åt staten. Steg för steg förvärfvades också det

Ang. inköp af ena enskilda telefonnätet efter det andra, till godt ekonomiskt resultat för staten och till belåtenhet för allmänheten, sedan den de enskilda telefonanläggningarna i väl hunnit sätta sig in i de nya förhållandena. Det var en enda Stockholm med en länk, som nu återstod, men den var också af stor betydelse. Dess omnejd. förvärfvande är det enda, som felas för att möjliggöra telefonväsendets ordnande i hela vårt land under lika former. Och det var åt förvärfvandet af just denna länk, som generaldirektör Storckenfeldt egnade sina sista krafter.

Gent emot utskottets afstyrkande af Kongl. Maj:ts proposition och då utskottet är enhälligt samt jag icke kan förneka, att inom kammaren telefonköpet för närvarande icke har stämning för sig, måste jag väl anse frågan fallen för denna gång, och jag har därför ingalunda för afsigt att nu återupprepa skälen för framställningen. Jag sade, mina herrar, *för denna gång*. Ty jag är fullkomligt förvissad, att frågan är af den beskaffenhet, att den om ett eller annat år, förr eller senare, *måste* återkomma. Ty det skäl, som statsutskottet anført såsom det hufvudsakliga för sitt afstyrkande, tror jag icke eger giltighet. Utskottet säger, att inköpet icke påkallas för tillgodoseende af allmänhetens intresse». Detta kan jag icke skrifva under, utan synes det mig tvärtom, att »allmänhetens intresse» påkallar detsamma, eller att det öfverensstämmer med allmänhetens intresse. Ty det måtte väl vara så, att allmänheten bör blifva både billigare och bättre betjenad utaf ett under enhetlig ledning stående telefonnät, vid hvilket man icke behöfver — då det tillhör staten — liksom vid enskilda företag taga hänsyn till hvad som vid dessa företag är alldeles naturligt och ofta nödvändigt, eller sträfvandet att öka den ekonomiska vinsten. Vi se ju också, huru rikstelefonen kan erbjuda telefonabonnent större förmåner, men på billigare villkor än de enskilda bolagen, och vi veta jemväl, huru för ett par år sedan telegrafstyrelsen med hänsyn till allmänhetens intresse erbjöd allmänna bolaget samtrafik med borttagande af öfvergångsavgifter, d. v. s. fri samtrafik, men att allmänna bolaget för sin ekonomiska skull ansåg sig icke kunna antaga detta erbjudande. Om nu inköpet kommit till stånd, hade ju resultatet af detta blifvit, att allmänheten utan vidare blifvit befriad från att erlagga dessa öfvergångsavgifter.

På samma sätt synes det mig också från synpunkten af *beqvämligheten* vid samtalsutvexlingen vara alldeles tydligt, att det nät, som är under en enhetlig förvaltning, bör erbjuda bättre utsigter för snabbare betjening än det nät, som står under flera skilda förvaltningar. Det är just snabbheten och säkerheten, som är det viktigaste i afseende å samtalsutvexlingen; och *de* böra väl blifva bättre tillgodosedda i det förra fallet, än när samtalen måste förmedlas af flera nät.

Hvad vidare angår statsutskottets yttrande, att telefoninköpet ej heller påkallas för tillgodoseende af *statens* intresse, skall jag — utan att vidare vilja utveckla detta — endast tillåta mig erinra derom, att det är allmänt erkänt, beträffande post- och telegrafväsendet — och uti det sistnämnda ingår telefonväsendet såsom

en integrerande verksamhetsgren —, att båda dessa förvaltningar, för att på ett tillfredsställande sätt kunna fungera, måste utgöra ett sammanhängande, för hela landet gemensamt helt. När så är förhållandet, lämpar det sig icke heller för enskilda bolag att leda det hela, utan måste ledningen öfverlemnas i statens hand.

Ang. inköp af
de enskilda
telefonanlägg-
ningarna i
Stockholm med
omnejd.

(Forts.)

Det har ju hos oss äfven varit allmänt erkänt, att postväsendet bör ligga i statens hand. Alltsedan början af dess tillkomst, för mer än 250 år sedan, har också detta varit förhållandet. Det andra försök, som, mig veterligt, gjorts i motsatt riktning, afvisades med bestämdhet af Riksdagen. Telegrafväsendet har också alltid tillhört *staten*, men telefonväsendet öfverlemnades visserligen, såsom jag nyss erinrat, till privat administration. Emellertid går utvecklingen i den riktningen att återföra det till staten. Staten har redan de stora interurbana ledningarna. Och här är fråga om den sista länken.

Men utskottet hänvisar till behovet af *konkurrens*. Ja, beträffande konkurrensen i denna del, har jag sökt i mitt anförande till statsrådsprotokollet visa, att konkurrensen *gjort* sin pligt. Numera, sedan telefonen blifvit, om jag så får säga, en nödvändighetsartikel i vårt land, är det den stora allmänheten, som fullgör de funktioner, som konkurrensen förut haft att fylla. Allmänheten är nog den, som kommer att till fullo kontrollera, om några försök skulle af telegrafstyrelsen göras vare sig att försämbra samfärdselmedlet eller att fördyra detsamma.

Statsutskottet erinrar i slutet af sitt betänkande om *kostnaden*; och det är nog en föreställning, som jag från många håll hört, att det pris, som staten skulle betala, anses för högt, äfvensom att beräkningen af den behållning, som skulle vinnas, vore för sangvinisk. Man säger härvidlag, att, när allmänna bolaget drager det längsta sträet, staten måste draga det kortaste. Den satsen vill jag icke skrifva under. Jag tror, att det finnes affärer, som äro förmånliga för båda parterna. Då emellertid tvifvelsmål uttalats med afseende på de gjorda beräkningarna, tillåter jag mig erinra kammaren om de undersökningar i saken, som från Kongl. Maj:ts sida anstälts. Det har gjorts undersökningar af telegrafverket, hvilka skett på ett synnerligen fullständigt sätt, utgående från olika synpunkter och med stor varsamhet, och beräkningarna hafva utförts af telegrafstyrelsen, som eger stor erfarenhet i fråga om inköp af telefonnät. För att visa, huru pass säker telegrafstyrelsen och dess chef var på sin sak i detta afseende, tvekar jag icke att tillåta mig omnämna ett yttrande, som han fälde till mig strax efter värderingen. Han sade: »Ville någon låna mig de nödiga penningmedlen till inköp af telefonnätet på de villkor, som erbjudits staten, skulle jag med största glädje öfvertaga affären.» Denna telegrafstyrelsens värdering har sedermera varit underkastad granskning af fullt sakkunniga och opartiska personer, nemligen af cheferna för telegrafstyrelserna i de båda andra nordiska länderna och doktor Herslow. Äfven vid denna undersökning har saken blifvit sedd från olika sidor, både med afseende på det rent

Ang. inköp af materiella värdet och i fråga om rentabiliteten, men dessa personer de enskilda kommo till samma resultat som telegrafstyrelsen.
telefonanläggningarna i

Stockholm med finnes några utsigter, men att frågan kommer igen. Och att frågan kommer igen, synes statsutskottet sjelft hafva ansett, då det omnejd. på sidan 7 yttrar, att det icke vore »af behovet påkalladt att nu med rikstelefonen införlifva ifrågavarande enskilda telefontät». (Forts.) Jag vill dock nu slutligen säga, att jag befarar, att, när frågan kommer igen, det går här som i andra fall, då fråga varit om statsinköp, att, om man dröjer, det blir dyrare, och jag har anledning att befara detta, ty såsom kammaren vet, är icke det allmänna telefonbolaget underkastadt expropriation ännu på många, många år. Sålunda tror jag, att det blir dyrare, om man dröjer, ehuru jag icke kan annat än hoppas, att jag i det afseendet icke måtte blifva sannspådd.

Herr Pehrson i Törneryd: Herr talman! Af det anförande, vi nyss fått höra från statsrådsbänken, torde tydligen framgå, att herr statsrådet och chefen för civildepartementet icke så synnerligen hårdt håller på bifall till Kongl. Maj:ts framställning i förevarande fråga. Af omständigheter, som på senare tid inträffat, hafva vi nog på förhand giltig anledning att antaga detta. Några ord borde kanske emellertid sägas, ehuru väl jag erkänner, att jag icke är rätt mannen att göra detta, och jag hade helt säkert icke begärt att få göra något uttalande, derest icke herr statsrådet mer än en gång under sitt anförande framhållit, att frågan är af sådan beskaffenhet, att det finnes anledning att antaga, att den kommer igen. Nå, om så skulle inträffa, låt den då komma igen, men låt den komma igen under förändrade förhållanden. Här förelägges Riksdagen det spörsmål, om Riksdagen icke vill köpa in dessa enskilda telefonbolags egendom till ett orimligt högt pris, och derjemte ställer man i utsigt, att, sedan staten blifvit egare af hela telefonväsendet i landet, en fullständig omorganisation af telefonväsendet skulle ega rum, men hvad denna organisation innebär, derom veta vi ingenting. Detta tycker jag i alla fall är hufvudsaken af alltsammans. Om denna omorganisation skulle gå ut derpå, att abonnenterna skulle få betala fiolerna, tycker jag icke, att det skulle vara någonting att tacka för, och måhända kan man lika väl hafva anledning att antaga någonting sadant som att antaga, att det skulle blifva till fördel för abonnenterna.

Utskottet har vågat sig på att göra följande uttalande, som står nederst på sid. 6: »Utskottet, som sålunda icke kan anse, att inköpet af de enskilda telefontäten påkallas vare sig för tillgodoseende af allmänhetens intresse eller för betryggande i ekonomiskt hänseende af statens telefonverksamhet, har ej heller funnit sig öfvertygad om behovet af det omordnande af landets telefonväsende, som stälts i utsigt, för så vidt det ifrågasatta inköpet komme till stånd.» Härvidlag har herr statsrådet fäst sig

uteslutande vid den *ena* delen, nemligen den om »allmänhetens intresse», och trodde herr statsrådet, att allmänhetens intresse skulle blifva både på billigare och på bättre sätt betjenadt genom att man nu bifölle det föreslagna inköpet. Ja, derom har utskottet en annan mening, och jag tror, att utskottet står icke ensamt i det fallet, utan att den meningen är temligen allmänt delad, att man fullt lika mycket har att vänta ett tillgodoseende af allmänhetens intresse i detta afseende, om det finnes någon konkurrens, som om all sådan skulle utestängas. Den *andra* delen af innehållet i det af mig nyss anförda stycket ur statsutskottets utlåtande berörde herr statsrådet icke mycket. Efter det utskottet talat om allmänhetens intresse, nämner utskottet omedelbart, att det ej heller trott, att detta inköp skulle vara påkalladt af ett betryggande i ekonomiskt hänseende af statens telefonverksamhet, och det är det ej heller, ty statens telefonverksamhet kan utöfvas väl och bra ändå och på ett för allmänheten fullt tillfredsställande sätt, utan att staten behöfver vara egare af de enskilda telefonbolagens egendom. Till sist vill jag nämna, att det icke är lätt att kunna affärda det på sid. 7 i statsutskottets utlåtande gjorda uttalande, der utskottet talar om det pris, till hvilket de enskilda telefonbolagens egendom skulle för staten inköpas. Utskottets ord lyda så: »Dock synes det utskottet icke saknas skäl antaga, att den fordrade köpeskillingen ej obetydligt öfverstiger det verkliga värdet af telefonnäten och fastigheterna i fråga, liksom det ock torde vara ganska tvifvelaktigt, att denna egendom skall i statens hand lemna en så stor afkastning, som beräknats.» Ja, just den omständigheten, att det är temligen tvifvelaktigt, om det i statens hand är värdt lika mycket som i den enskildes, gör, att man särskildt bör vara betänksam.

Jag tror, att de skäl, som anförts för statsutskottets afstyrkande förslag, äro tillräckliga för att yrka bifall till statsutskottets hemställan och afslag å Kongl. Maj:ts i ämnet afgifna proposition, och får jag sluta med att nu göra ett sådant yrkande.

Herr Söderberg: Herr talman! Mina herrar! Jag har begärt ordet för att tillkännagifva, att jag fullkomligt gillar statsutskottets utlåtande i denna fråga. Jag tror icke, att det skulle blifva till någon afsevärd nytta och fördel för allmänheten, om nu staten successivt skulle inköpa alla telefonnät i vårt land. Hvad nu särskildt beträffar det stora allmänna telefonbolagets i Stockholm nät, tror jag mig veta, att en stor del af allmänheten här i Stockholm med mycket blandade känslor emottagit underrättelsen om den kongl. propositionen till innevarande Riksdag angående statens inköp af det nämnda telefonnätet, och jag tror, att allmänheten har ganska stora skäl härutinnan, allra helst då man har i utsigt en omorganisation af telefonväsendet till statens ekonomiska fördel, som det så försigtigt och väl heter. Jag kan sålunda mycket väl förstå, att det är många i vårt land, som äro mycket bekymrade just med afseende på denna fråga. Jag vill

Ang. inköp af
de enskilda
telefonanlägg-
ningarna i
Stockholm med
omnejd.
(Forts.)

Ang. inköp af
de enskilda
telefonanlägg-
ningarna i
Stockholm med
omnejd.
(Forts.)

härvidlag erinra om en liten episod, som har sammanhang med denna fråga och som förliden höst inträffade i den ort, som jag representerar. Det finnes der en liten vaxelstation, som öppnade sin verksamhet år 1897. I de kontrakt, som vi ingingo med kongl. telegrafstyrelsen hösten 1896, var det stipuleradt, att telegrafverket skulle bekosta uppsättningen af ledningarna, om afståndet mellan vaxelstationen och abonnentens bostad uppginge till 2 kilometer, äfvensom tillhandahålla apparater. Öfverstege afståndet 2 kilometer, skulle abonnenten själf bekosta den del, som öfverstege nämnda afstånd. De äldre abonnenternas kontrakt kunna naturligtvis icke ändras eller uppsägas från statens sida, men det har sagts, att det skulle helsas med verklig tillfredsställelse, om vi abonnenter icke skötte oss och ordentligt inbetalade våra afgifter, ty detta skulle betraktas såsom en uppsägning från vår sida, och då skulle förändrade bestämmelser inträda. Det har också visat sig i fråga om nya abonnenter, att andra bestämmelser stipulerats. Om jag icke missminner mig, var det fyra personer, som vid årsskiftet ville inträda som abonnenter, men vederbrådande tjänsteman, hos hvilken de anmälde sig, förklarade, att de finge det mycket gerna, men endast under villkor, att de bekostade uppsättningen af ledningen från deras bostad till vaxelstationen samt erlade inträdesavgift. Men följden blef, att det var endast en abonnent, nemligen kommunen, som gick in på dessa villkor, och kommunen måste då uppsätta en särskild linie till stationen. På statens stolpar fans ett stag med sex stötsor, som voro obegagnade och på hvilka man kunde sätta telefonhattar, men dessa fingo ej tagas i anspråk, utan den nytillträdande abonnenten måste sätta upp en ny rad telefonstolpar till vaxelstationen för att ordna sin ledning. Dessutom underrättades vi, att hvarje nytillträdande abonnent måste uppsätta en särskild ledning från sin bostad till vaxelstationen.

Jag hemställer, huruvida man under sådana förhållanden kan med tillfredsställelse helsa ett förslag, som går ut derpå att sortera in alla enskilda linier under statens ledning. I min hemtrakt åtminstone hafva vi blifvit mycket misstänksamma i detta afseende, och jag skall för min del anhålla att få på det lifligaste instämna i utskottets hemställan.

Herr Waldenström: Herr talman! Mina herrar! Jag vill genast tillkännagifva, att jag är af alldeles motsatt åsigt mot statsrådet och chefen för civildepartementet. Han ansåg, att konkurrensen *redan fullgjort* hvad den kunnat göra, och att därför icke någon vidare konkurrens behöfdes.

Jag för min personliga del anser deremot, att det är af vikt för telefonväsendets fortgående utveckling, att *den nuvarande konkurrensen fortfar*. Det är naturligt, att det är konkurrensen, som i första hand och i väsentligaste mån här spelar in. Derför är det äfven i den kongl. propositionen särskildt framhållet, att »det vore i hög grad önskvärdt, att icke säga nödvändigt, för staten att befria sig från den konkurrens, för hvilken dess telefonväsende i

landets hufvudstad med omnejd utsättes från enskilda företag på detta område». Det är ju alltid besvärligt att hafva konkurrens, äfven för staten. Det finnes väl ingen, som icke gerna vill blifva af med densamma, och det är ingen, när det gäller att blifva af med den, som icke kan visa, att det skulle blifva mycket bättre då. Men när konkurrensen upphört, då får man se på annat. Derför tror jag, att det vore önskligt, att Kongl. Maj:t icke komme igen med denna fråga. Herr statsrådet sade visserligen, att denna fråga är af sådan beskaffenhet, att den *måste* komma igen, men jag anser det icke nödvändigt, att staten slår under sig sådana affärer och etablerar en dylik stats-kommunism, hvilket icke kan vara helsosamt för vårt lands ekonomiska utveckling.

Ang. inköp af
de enskilda
telefonanlägg-
ningarna i
Stockholm med
omnejd.
(Forts.)

Hvad som särskildt gjort mig intresserad för denna fråga, det är, att jag varit i tillfälle att observera, att i de länder, der det är statsmonopol, t. ex. Tyskland och England, det råder de allra eländigaste förhållanden man kan tänka sig. När man kommer från Sverige till Tyskland, kan man blifva galen, så eländigt är det, och dock är priset så oerhördt. Jag talade en gång i Berlin i telefon på ett hotell, och jag vill icke säga, huru jag förlorade tålmodet. Så frågade jag, hvad denna uselhet kostar, och fick till svar: 150 mark i qvartalet, och det är ju något alldeles orimligt.

Nej, låt oss hafva qvar konkurrensen, äfven om det är besvärligt för telegrafverket. Det förtjenar ändock tillräckligt på telefon-väsendet.

Jag vill begagna tillfället att uttala en önskan, som jag tror är ganska allmän i landet, nemligen att en sådan attack icke måtte hädanefter förekomma, som skedde för några år sedan, då telegrafstyrelsen uppsade kontrakten om samtrafik med allmänna telefonbolaget. Det var ett försök från telegrafstyrelsens sida, som den afidne generaldirektörens minne gerna bort vara befriadt från. Det var ett slag, rigtadt mot allmänna telefonbolaget, och afsedt att krossa detsamma. Men man tänkte icke på, hvilka utomordentliga svårigheter upphörandet af samtrafiken skulle medföra för landets rikstelefonabonnenter, som behöfde tala på hufvudstaden.

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Äfven jag är af samma åsigt som den föregående talaren, att den kongl. propositionen är, minst sagdt, icke af behovet påkallad. I fråga om hvad som yttrats derom, att det är önskligt från allmänhetens sida, att konkurrensen må fortfara mellan det enskilda bolaget och rikstelefonen, instämmer jag fullkomligt i hvad den föregående talaren yttrade. Min tro är, att, om denna konkurrens vore borta, rikstelefonen skulle komma att till allmänheten ställa sig på ett helt annat sätt, långt ifrån så tillnötsgående och långt ifrån lemmande de lättnader, som nu förefinnas, och jag tror, att vi kunna be Gud bevara oss från ett sådant envælde från rikstelefonens sida, som skulle blifva en följd af de enskilda bolagens upphörande.

Ang. inköp af
de enskilda
telefonanlägg-
ningarna i
Stockholm med
omnejd.
(Forts.)

Det har framhållits till förmån för den kongl. propositionen, att allmänhetens intressen skulle påfordra, att rikstelefonen blefve ensam på fältet. Herr statsrådet nämnde, att man derigenom skulle befrias från afgifter för öfvergång mellan rikstelefonen och allmänna telefonen. Det är ju klart, att det blefve en liten fördel, men denna komme enligt min tanke att fullständigt och kanske mera till uppvägas af de dyrare afgifter, som med all visshet blefve en följd, om rikstelefonen vore ensamt bestämmande. Jag tror således, att man vid denna synpunkt icke bör fästa afseende.

Det har af statsutskottet framhållits, att det begärda priset är alldeles för högt, och det kan man väl finna bäst bestyrkt af den omständigheten, att det allmänna bolagets aktier, sedan propositionen framlades, stigit från ett pris af omkring 320 kronor till 680 å 700 kronor. Endast denna omständighet visar ju så tydligt som möjligt, att det begärda priset är oskäligt högt, ty eljest hade aktierna nog icke stigit i en så oproportionerlig grad. Jag tror således, att den af herr statsrådet uttalade farhågan, att staten, om det i framtiden skulle ifrågakomma att inköpa de enskilda bolagen, skulle få betala ett högre pris, är alldeles obefogad, ty när priset nu är så högt tilltaget, som det visar sig af den nämnda aktiestegringen, kan väl ingen föreställa sig, att priset i framtiden skulle ytterligare stiga.

Den enda olägenhet, öfver hvilken allmänheten kan hafva anledning att klaga på allmänna bolaget, är, att expedieringen är något för långsam, men detta beror naturligen icke derpå, att det är allmänna bolaget och icke staten, som är egare af telefonnätet, utan dertill finnas rent *tekniska* orsaker. Det beror nemligen derpå, att ett så stort antal abonnenter komma på hvarje telefonist, att hon icke medhinner expeditionen. Huruvida denna olägenhet kan förekommas, det tilltror jag mig icke att bedöma, men hvad som synes mig vara klart, är, att denna olägenhet hvarken minskas eller ökas genom att staten öfvertager de enskilda bolagen. *Kan* den förekommas genom vidtagande af tekniska förbättringar, så kunna de enskilda bolagen vidtaga dem lika väl som staten, och det kommer utan tvifvel att ske. Men kan den *icke* öfvervinnas, blir denna olägenhet icke afhjelpat derigenom, att staten blir egare af telefonnätet.

Mig synes således, att det icke finnes något skäl för att staten, vare sig nu eller i framtiden, inlöser de enskilda bolagens nät i Stockholm, och jag skulle synnerligen beklaga, om ett nytt förslag i den riktningen skulle framkomma. Jag tror, att det vore det lyckligaste, om den konkurrens, som nu framdrifvit telefonväsendet i vårt land, finge fortfara. Då komma vi att gå framåt på detta område och icke blifva utsatta för de olägenheter, som säkerligen skulle komma att uppstå, om och när staten blir ensam herskare på detta verksamhetsfält.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Branting: I likhet med de talare, som hafva yttrat sig i denna fråga, kommer äfven jag till samma slut, hvartill utskottet kommit, eller att det ifrågasatta inköpet för närvarande icke bör ega rum. Men den motivering, hvarmed utskottet stått till tjänst, synes mig icke i alla delar vara sådan, att den bör lemnas alldeles opåaktad, så mycket mindre som under debatten förekommit uttalanden, deruti än ytterligare understrukits den fria konkurrensens princip i detta fall.

*Ang. inköp af
de enskilda
telefonanlägg-
ningarna i
Stockholm med
omnejd.
(Forts.)*

Utskottet säger på sid. 6, att »det kan sättas i fråga, huruvida på det hela större fördelar skulle beredas trafikanterna, om landets hela telefonverksamhet lades i statens hand.» — Jag kan för min del icke finna annat, än att Riksdagen, om den godkänner detta statsutskottets uttalande, gifver sig själf ett ganska stort misstroende-votum, när den derigenom förklarar sig inkompetent att kunna så väl, som nu sker, ordna dessa förhållanden. Allmänhetens intresse med afseende å afgifter och allt annat dylikt bör väl dock kunna föras fram just genom Riksdagen själf, och Riksdagens bestämmanderätt, huru allt detta skall ordnas, är äfven fullkomligt obestridlig.

Om så är fallet, bör man väl icke betrakta telegrafstyrelsen och telefonchefen såsom någon sorts öfver Riksdagen och öfver allmänheten sväfvande oätkomlig makt, utan dess åtgöranden äro väl underkastade den kritik och de direktiv, som från Riksdagen utgå.

Det är synnerligen egendomligt att finna, i hvilka starka uttryck man gifver till känna denna kolaretro på den fria konkurrensens välsignelse och icke besinnar, att vi redan hafva ett telegrafmonopol och ett postmonopol i statens hand. Jag kan för min del icke finna, att det är det ringaste mera farligt, att staten har telefonväsendet i sin hand, än att den så länge haft — till allmän belåtenhet, föreställer jag mig — telegrafen och posten. De talare, som hafva prisat konkurrensens fördelar, böra väl ändå besinna exemplen på den rakt motsatta principen, åtminstone när de ligga så nära till hands som här.

Tyngdpunkten i detta utlåtande synes mig icke ha bort läggas i principiella betänkligheter mot inköpet och i önskan att låta ett stort bolag fortfarande bestå vid sidan af staten, utan hufvudfrågan är, om det är praktiskt ordnad med afseende på inköpspris och öfriga villkor. Och i detta afseende får jag upprigtigt bekänna, att den kongl. propositionen synes mig föga tillfredsställande. Det har visserligen framhållits af herr civilministern, att det skulle hafva skett en fullständig utredning och undersökning. Men det är dock å andra sidan ett faktum, att fackmän hafva förklarat, att värdet af detta nät, som skulle inköpas, är ofantligt mycket lägre, än som här ifrågasatts. Det har till och med nämnts siffror så låga som 6 å 7 millioner, när här föreslagits, att staten skulle betala 13 millioner. Samma sak framgår äfven af den enorma värdestegring å aktierna, som genast efter inköpsförslagets preli-

Ang. inköp af de enskilda telefonanläggningarna i Stockholm med omnejd. minära afslutande och den kongl. propositionens tillkomst skedde och hvarom den föregående ärade talaren yttrade sig.

(Forts.) Vidare faller det i ögonen, att man icke gjort vederbörligt afdrag för åtskilliga utgifter, som måste tillkomma i sammanhang med en sådan sammanslagning. T. ex. när landslinierna gå ut från Stockholm parallela, måste det ske en raseriing och delvis en ombyggnad för att upptaga den ökade trafiken; men det är icke medtaget. På samma sätt är det med alla dessa dubbel-abbonnenter, ungefär 2,800 i Stockholm, som hafva både riks- och allmänna telefon, och om hvilka man kan beräkna, att endast ett relativt ringa antal kommer att behålla två apparater. Det är klart, att det är stora reduktioner, som här icke blifvit iakttagna; men man bör kunna hoppas, att de i framtiden blifva beaktade. Ett faktum är, att i Norge, der det skett ett sådant inköp i Kristiania, gjorde vederbörande på samma sätt en blomstermålniing, att det skulle kunna betalas ganska mycket, derför att det icke blef några vidare utgifter efter ändringen. Men man har redan kommit under fund med, att afkastningen stannat betydligt under hvad man hade beräknat. Det är således i detta afseende allt skäl i verlden att se sig för. Och det statsinköp, som bör komma till stånd och som i detta fall synes mig vara principiellt riktigt, att det förr eller senare kommer till stånd, det bör göras under iakttagande af omsorgen om att staten icke får betala en oskälig summa till fördel för enskilda spekulanter.

Meningen med ett sådant arrangement är, att staten skall komma i tillfälle att ordna det hela på ett för samhällets medlemmar lämpligt sätt. Men det kan ju icke vara en lämplig utgångspunkt, att man inleder detta med att betala ett fullkomligt oskäligt pris, och att staten låter uppskörta sig huru högt som helst, när en sådan uppgörelse kommer att ske. Det gäller icke endast om *detta* statsinköp, att en sådan tendens trädt i dagen, utan detsamma gäller äfven i afseende å ett långt större statsinköp, som varit på tal, fastän det ännu icke tagit form i Riksdagen. Det är bekant, att också der ifrågasatts summor, inför hvilka man fullkomligt svindlar.

Herr talman, jag har endast att yrka bifall till statsutskottets hemställan. Men jag har icke velat underlåta att göra dessa erinringar, som innebära, att det nog kan vara skäl att komma tillbaka, när saken ställer sig gynnsammare.

Häruti instämde herrar *Höjer, Österberg och Styrländer.*

Herr Hedlund: Jag har begärt ordet för att understryka den önskan, som uttalades i slutet af den ärade talarens på getebänken anförande, der han uttryckte den förhoppningen, att lugnare och fridfullare förhållanden måtte inträda mellan statens telefonväsen och det stora allmänna telefonbolaget här i staden i stället för den krigspolitik på lif och död, som drifvits fram kanske, tyvärr, delvis derför, att vi haft en så ovanligt dugtig generaldirektör för

telegrafverket. Det förefaller mig ligga i det beslut om afböjande af inköpet af allmänna telefonbolagets nät, som Riksdagen nu står i begrepp att fatta, en sådan förbindelse, att det på detta område icke längre skall heta »lif och död», utan »lefva och låta lefva», och att, vare sig man ämnar låta detta enskilda bolag fortfarande bestå eller tänker på förnyade förhandlingar om inköp af det-samma i framtiden, dock, som sagdt, krigspolitiken, hvilken utan tvifvel delvis varit allmänheten till gagn, men också i andra af-seenden allmänheten till åtskilligt ogagn och rätt mycken oro, måtte undvikas. Och jag kan intyga, att i det samhälle, jag till-hör, det gjorde ett mycket dåligt intryck och väckte stora farhågor, när här om året telegrafverket hotade att uppsäga samtrafiken med allmänna telefonbolaget, hvilket skulle haft till följd, att telefon-abonnenterna helt plötsligt blifvit afskurna från den stora skaran af allmänna telefonbolagets abonnenter här i Stockholm, ett antal, hvilket, efter hvad jag hört uppgifvas, skall åtminstone i närva-rande stund uppgå till något mer än en tredjedel af samtliga Sveriges telefonabonnenter.

Ang. inköp af
de enskilda
telefonanlägg-
ningarna i
Stockholm med
omnejd.
(Forts.)

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Jag tror, att den ärade talaren på stockholmsbänken något underskattade betydelsen och fördelen för allmänheten af en konkurrens mellan de enskilda bolagen och staten. Man kan ju hysa olika tankar om, huruvida det är klokt, att staten sätter sig i besittning af ett monopol på ett kommunikationsområde, såsom exempelvis är fallet med posten. Men jag tror, att man icke kan bestrida, att om konkurrens finnes mellan staten och enskilda bolag på ett sådant kommunikations-område, skall det *för allmänheten* medföra en betydlig fördel. Jag kan i detta fall erinra om ett exempel just från postverket. Då nemligen för ett antal år sedan ett enskildt bolag här i Stock-holm inrättade en konkurrerande s. k. stadspost, visade det sig, att detta bolag kunde till betydligt billigare pris befördra all-mänhetens försändelser, än postverket gjorde. Det visade sig så-ledes för allmänheten vara en större fördel, om det funnes en konkur-rens med enskildt bolag, än om staten hade monopol.

Jag har endast velat påpeka, att jag tror, att man uti ifråga-varande hänseende icke bör underskatta fördelen *för allmänheten* af konkurrensen.

Herr Hedin i Stockholm: Herr talman! Då man här be-handlat frågan icke blott med hänsyn till dess praktiska sida, utan äfven från principiell synpunkt, anhåller jag att få i allra största korthet gifva till känna, att jag, med instämmande i hvad herr Branting sagt, håller före, att departementschefen intagit den *enda* riktiga ståndpunkten, när han syftar till statsmonopol i detta fall. Det är alldeles visst — det visar erfarenheten — att upplåtelsen åt enskilde af kommunikationsföretag går öfver till privatmonopol, som är värst af allt.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden, uppsköts behandlingen af de öfriga å föredragningslistan upptagna ärendena till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag skulle fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 3,25 e. m.

In fidein
Herman Palmgren.
